

บทละครคอน

เรื่อง

มโนห์รา

กรมศิลปากรสร้างบท

องค์การตุริยางคนาฏศิลป์

จัดแสดง

ณ โรงละครอนัศิลปากร

เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๘

บทละครตอน

เรื่อง

มโนห์รา

กรมศิลปากรสร้างบท

องค์การตุริยางค์นาฏศิลป์

จัดแสดง

ณ โรงละครอนัศิลปากร

เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๘

บทละครคอน

เรื่อง

มโนहरา

กรมศิลปากรสร้างบทใหม่

ตีพิมพ์ครั้งแรก

เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๔

แก้ไขตีพิมพ์ครั้งที่ ๒

เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๕๔

สงวนลิขสิทธิ์

คำนำ

มโนห์รา เป็นชื่อของนางเอกในเรื่องอุณชชาดก ในคัมภีร์ปัญญาสชาดก ซึ่งเรียกกันว่า “คัมภีร์ชาดกนอกนิบาต” เพราะมิได้มีมาในคัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์ปัญญาสนี้ กล่าวกันว่า พระเถระชาวฉานนาไทย ผู้ทรงความรู้ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและเชี่ยวชาญในภาษาบาลี ได้ให้บรรดาศิษยานุศิษย์ของท่านช่วยกันแต่งขึ้นไว้เป็นภาษาบาลีในนครเชียงใหม่ เมื่อราว พ.ศ. ๒๐๐๐ แต่เรื่องอุณชชาดกในคัมภีร์ปัญญาสนี้ มีเนื้อเรื่องเกือบตรงกับ สุธนาวตาทน ในคัมภีร์ ทิวายาทน ซึ่งเป็นคัมภีร์ชาดกภาษาสันสกฤตชื่อพระเอกนางเอก คือ พระอุณชและนางมโนห์รา ในคัมภีร์ทั้งสองนั้น ก็ตรงกัน ต่างกันบ้างก็แต่พงศาวดารและชื่อตัวประกอบในเรื่อง ดังข้าพเจ้าเคยนำมากล่าวเทียบเคียงไว้ในที่อื่นแล้ว ที่ระบียงบุษนิยสถาน บุโรพุทโธ ในเกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย มีแผ่นภาพศิลาจำหลักเรื่องอุณช — มโนห์รา ดำเนินเรื่องตาม สุธนาวตาทน ในคัมภีร์ ทิวายาทน จึงเป็นหลักฐานแน่นอนว่า เรื่องอุณช — มโนห์รา ก่อนจะเดินทางไปทีอื่นนั้น คงมาอยู่ที่เกาะชวาในระยะหนึ่ง อย่างน้อยก็ในสมัยสร้างบุษนิยสถาน บุโรพุทโธ

ในจังหวัดทางภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งมีจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางการปกครองในสมัยโบราณนั้น ก็เคยมีนาฏกรรมแบบหนึ่ง ชาวพื้นเมืองเรียกกันว่า “มโนห์รา” โดยอธิบายกันมาว่า นาฏกรรมแบบนี้นิยมเอาเรื่อง อุณช — มโนห์รา มาเล่นกันเป็นประจำจนเป็นที่รู้จักกันทั่วไป คนทั้งหลายจึงเรียกการเล่นแบบนี้ตามชื่อของนางเอกในเรื่องว่า “มโนห์รา” โดยคัดพยางค์หน้าของคำเดียว ตามวิธีพูดของชาวใต้ มีผู้กล่าวว่านาฏกรรมแบบ “มโนห์รา” นั้นตรงกับนาฏกรรมที่เราเรียกกันว่า “ละครอนชาดรี” และได้พบเรียกควบกันว่า “มโนห์ราชาดรี” ก็มี การเล่นมโนห์ราชาดรีนั้น กล่าวกันว่าเป็น แบบแผน และต้นตำราเดิม ของละครอนชาดรี ประเภทต่าง ๆ ที่ปรับปรุง กันขึ้นในกาล ต่อมาด้วยเหตุนี้ ละครอน มโนห์ราชาดรี คงจะมีชื่อนานมาแล้ว มีบทละครเรื่องมโนห์ราจำนวนเท่าเหลือมาตอนหนึ่ง ดำเนินความตั้งแต่โศภพราหมณ์ทำนายฝันว่านางมโนห์ราเคราะห์ร้ายมิให้ไปเจอน้ำ จนถึงพราหมณ์จับนางมโนห์ราได้ แล้วพาไปถึงไร่ของยายตาและเกณฑ์พวกสาว ๆ ชาวไร่ให้พากันมาเป็นเพื่อนนอน บทที่กล่าวนี้ หอพระสมุดวชิรญาณ

เคยนำออกตีพิมพ์เป็นเล่มเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ บอกไว้ว่าเป็น บทละครครั้งกรุงเก่า ดังเกิด
ถ้อยคำด้านวนกตชนกดูเก่าแก่มาก ในบทกตชนกนี้มักกล่าวถึง “ยี่ปุ่นหัวโขน” คงจะ
หมายถึงพวกญี่ปุ่นที่เข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ระหว่างครั้งไตรภพกตชนกเจ้าพระนครศรีธรรม
มหาราชลงมา แล้วต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง มีพวกญี่ปุ่นก่อความวุ่นวาย
ขึ้นในกรุงศรีอยุธยา เลยถูกต้อนให้ไปอยู่นครศรีธรรมราชในรัชกาลนั้น

เรื่องบทละครชาตรีหรือโนห์ราชาตรีนำมาใช้เป็นบทสำหรับเล่นละครคนนั้น มิได้มี
แค่ในโนห์ราเรื่องเดียว คงเล่นเรื่องอื่น ๆ ด้วย เพราะปรากฏว่าในระยะหลัง ๆ มานี้
ละครชาตรีก็เล่นเรื่องอย่างละครนอกใช้เล่นกัน เช่น เล่นเรื่องไชยเชษฐา เป็นต้น แต่
บทละครเรื่องมโนห์รา นอกจากบทครั้งกรุงเก่าที่กล่าวมาแล้ว จะมีด้านวนอื่นอีกหรือไม่
ยังไม่เคยพบฉบับที่ตีพิมพ์กันขึ้นไว้เป็นเล่ม นอกจาก “พระสุทนต์” กตชนกท่านซึ่งผู้เขียนว่า
“พลอย” ได้แต่งเป็น “เล่มลึงค์พิรุณผู้ชื้อ รำหนังลึงค์หน้าวัดเกาะเพราะหนักหนา”
และตีพิมพ์ไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ มีใช้กตชนบทละครคน

ส่วนบทละครเรื่องมโนห์ราที่ตีพิมพ์ในเล่มนี้ เป็นบทที่ผู้เขียนปรากฏอยู่ในหน้า
ต่อไปได้ร่วมกันแต่งขึ้นใหม่ โดยนำเอาวิธีเล่นแบบละครชาตรีกับนาฏกรรมแบบอื่นมา
ปรับปรุงขึ้น และคิดเห็นกันว่าคงจะเหมาะแก่การนำออกแสดงให้ประชาชนชม ณ โรงละคร
ศิลปากร แต่เป็นการปรับปรุงที่มุ่งรักษาด้านและแบบแผนบางประการของละครชาตรี
อยู่ด้วย ดังได้กล่าวความมุ่งหมายไว้ในตอนต้นของคำอธิบายประกอบการแสดงละครเรื่อง
มโนห์ราแล้ว อาจกล่าวได้ว่า ละครเรื่องมโนห์ราแบบนี้ยังมีเคยนำออกแสดง ณ เวที
โรงละครศิลปากร มาก่อนเลย จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ท่านผู้ทั้งหลายคงจะยินดีต้อนรับ
ด้วยความพอใจ

ฉนิท อยู่โพธิ์

กองการสังคีต

กรมศิลปากร

๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๘

บทละครในเรื่อง

มโนห์รา

กรมศิลปากรสร้างบทใหม่

เฉพาะ ๕ ฉาก

ฉากที่ ๑	สระโบกขรณี	กลางป่า	หน้า ๑
ฉากที่ ๒	ตำหนักนางมโนห์รา	นครปัญจาล	หน้า ๑๑
ฉากที่ ๓	หน้าพระลาน	นครปัญจาล	หน้า ๑๖
ฉากที่ ๔	ป่า		หน้า ๒๙

ตอน ๑ อาศรม ไกล่สัระโบกขรณี

ตอน ๒ ป่าลึก

ฉากที่ ๕	ห้องพระโรง	นครไกรลาศ	หน้า ๓๙
----------	------------	-----------	---------

รายนามผู้แต่งบทละครอน

เรื่อง

มโนห์รา

มนตรี ตราโมท

เป็นผู้แต่ง

ฉากที่ ๑

หม่อมแก้ว สนิทวงศ์เสนี

เป็นผู้แต่ง

ฉากที่ ๒

พนเอก หลวงรณสีทธิพิชัย

เป็นผู้แต่ง

ฉากที่ ๓

ชนิด อยู่โพธิ์

เป็นผู้แต่ง

ฉากที่ ๔

มนตรี ตราโมท

เป็นผู้แต่ง

ฉากที่ ๕

บทละครตอน
เรื่อง
มโนห์รา

ฉากที่ ๑ สระโบกขรณี กลางป่า

สมมติเป็นเวลาบ่าย

—ณ เบื้องหลังเห็นทิวทัศน์เขาไกรลาสไกลลิบ มีเมฆผ่าน—

—กลางเวทีเป็นสระโบกขรณี มีน้ำใสสะอาดและพรรณไม้ดอก ขอบสระมีโขดหิน—

—ตั้งอยู่ในป่าโปร่งร่มรื่น—

ปี่พาทย์ทำเพลง “รัชชาตรี” แล้ว “คางคกปากบ่อ”—

เบ็ดม่าน

—สัตว์ป่าบางชนิดผ่านไปมา—

—ปี่เป่าเพลงบ้องตัน—

—พรานบุญน้อยๆ เดินออกมา สัตว์ป่าค่อยหลบหายไป—

ร้องเพลงบ้องตัน

กล่าวถึงพรานป่า ชื่อว่าพรานบุญ เคยได้ทำคุณ แก่ท้าวनाค
มีบ่วงนาคราช อำนาจแรงกล้า พรานไปได้มา จากแดนบาดาล

หมายจับกินรี ดาวศรีโสภะ เคยโยยบินมา โจรจ้วงสดาน
ณ โบกขรณี เป็นที่ดำรงอยู่ ทุกทุกเพ็ญวาร ตามประเพณี

พรานไพรหมายปอง ค่อยย่องค่อยย่าง ตามแถวแนวทาง ในหว่างไพรศรี
มือกำกระบี่ จับบังวาศูกริ หมายคล้องกินรี สาวด้วยสาวง
ชะเง้อแจจ้อง มือบ้องพักตรา คุนบนเวหา ทางมาของนาง
เห็นแต่วิหค โผนผกบินพลง ยังไม่เห็นทาง ว่าเธอจะมา

— เจริญ —

พรานบุญ — อ้อ ทำปรีดยังไม่มาซักที นี่ก็บ่ายไ้แล้ว พระฤๅษีก็บอกว่านางกินนรพวกนี้
จะต้องมาเล่นน้ำเวียงดำวญกัณฑ์สระโบกขรณีนี้ทุก ๆ วันบุญนี้มี นี่ก็ถึง
วันจันทร์เพ็ญแล้ว ทำปรีดยังไม่มาหนอ ก่อน ๆ เราก็เคยเดามาแล้ว
ไม่เคยพลาดซักที คราวนี้เราก็ได้บ่วงนาครของท้าวชมพูจิต ราชาแห่งบาดาล
มาแล้ว แต่นางกินนรไม่มา หรือว่าจะรู้ตัวเดียวละมัง อี เป็นไปไม่ได้นะ
ประเดี๋ยวคงมานะ ใจเย็น ๆ ไว้ก่อนเถอะ แอบไปนั่งซ่อนตามละเมาะให้
ตบ ๆ คาดักหน่อยเห็นจะดี ชนยืนเก้งอยู่ยั้งนางกินนรแต่เห็นเราเข้า ก็คง
ตกใจไม่ลงมาเป็นแน่

ร้องเพลงร่ายนอก

พรานบุญเลือกหาพฤกษาชุ่ม	เพื่อแอบซุ่มซ่อนกายอยู่ในป่า
เห็นโคนไม้มีละเมาะดูเหมาะตา	จึงไถดกดาเหยาเหยาเข้าแฝงกาย

— ปี่พาทย์ทำเพลงต้นตลุง —

— พรานบุญเข้าไปนั่งกวาดจักที่ทางไปพลางบนพุ่มป่าไปพลาง —

— แล้วลงนั่งนิ่งต้นไม้ใหญ่อย่างสบาย —

ร้องเพลงตะนออน

จนช่วยรวยรินกั้นบุปผา กระทบฟุ้งจรวงมาไม่ขาดสาย
 ก่ออมอารมณ์พรานไพรให้สบาย ความเหน้อยคลายเค็ดมหลับไปฉับพลัน

—บัพทย์ทำเพลงฉิ่ง ๒ ชั้น—

—พรานค่อยเคลิ้มหลับ มีกระต่ายเข้ามาทวน ดิดตลกบ้าง แต่ไม่ตื่น—

—บัพทย์ทำเพลง “กัณร้อร่อน” แล้ว “เชิดจิ้งหรีดตัว ๔” —

—นางกัณร้อร่อน ๗ โฉลกที่ละคนจนถึงนางมโนห์รา—

—แล้วบริวารจึงกรุลงมาทั้งหมด ร่ายรำไปตามทำนองเพลง—

ร้องเพลงลงสรรมอญ

ครันถึงซึ่งสระโบกขรณี เจ็ดนางกัณร้อร่อน
 ถอดบั๊กลีอกออกวางข้างสระนั้น แล้วชวนกันโผลงในคงคา

—บัพทย์ทำเพลงฉิ่งเรื่องมุล่ง—

—นางกัณร้อร่อนต่างถอดบั๊กลีอก แล้ววิ่งเล่นน้ำในสระ—

ร้องเพลงมุล่งชั้นเดียว

ดูนางต่างสนานเบิกบานใจ เล่นได้ดัดด้นค้นหา
 สรวลระรึกซึกซิปราว ว้ายแหวกธาราสำราญ

—บัพทย์ทำเพลงฉิ่งเรื่องมุล่งต่อไป—

—นางกัณร้อร่อนทั้งหลายเล่นน้ำกันอย่างสนุกสนาน ส่งเสียงเจียวจ้าว—

ร้องเพลงชาติกรับ

บัดนี้
แว่วเสียงดังกังวาน
ดุจนครขับฟุ้งจิต
กนิษฐมาสร้างคงคา

พรานบุณห์ขับโห่ในไพร่สาณต์
ตกใจนถนถันถันดา
แน้นถันมิได้กัษา
จึงยอมมาเอบซุ่มซุ่มมอง

—พรานบุณห์ทำท่าทางซมโถมต่าง ๆ ตามควร—

ร้องเพลงอาเชย

แต่ตะนางช่างกระไรวิไลดิถี
ทรวดทรงส่มด้นนวลตะของ
เห็นเกินวาสนาเราชาวคง
ถ้าจับไปถวายยุพราชา

ตะอานพักตร์บริสุทธิผดผ่อง
ผิวเหลืองเรืองรองดังทองทา
ควรคู่องค์พงศ์กษัตริย์นาถา
คงประทานเงินตรามากมาย

ร้องเพลงเนติฉิ่ง

คิดพลางทางจับนาคบาศ
แล้วขว้างไปให้ตัวตรึงกาย

ย่างยาครั่งเงี้ยวป้องหมาย
กนิษฐทั้งหลายในนที

—บัพทย์ทำเพลงรว—

—พรานบุณห์ขว้างบ่วงบาศเข้ารัดนางมโนห์รา พี่และบริวารตกใจ—

ร้องเพลงร่ายชาติรี

นาคบาศจำเพาะเหมาะมัน
บรรดานวลนางกนิษฐ์
เห็นนาครัดมโนห์ราน่าคร้ามครัน
สวมปีกหางพด้นทันใด

มัดกระด้นมโนห์รามาตรรี
ต่างหันชนบทด้วยตกใจ
ยังตระหนกออกตื่นหวั่นไหว
โผผินบินไปในอัมพร

—พี่นางและบริวารสวมปีกหางบินไป ละล้าละล้งห้วงนางมโนห์รา—

ร้องเพลงบังใบ

มโนห์ราเห็นพินไปหมด ยิ่งรันทดทวนวิคตอกซอน
 บ่วงนาคก็กระหวัดรัดบังอร ดินเท่าไรไม่หย่อนผ่อนคลาย
 กวักมือเรียกพมก้อง ชว่น้องด้วยเถิดพี่อย่าหนีหาย

— พรานบุญเดินออกมายืนที่ขอบสระ —

ยังได้เห็นพรานไพรมาไกลกาย นางหวั่นวายกายตื่นพรณิญาณ

— มโนห์ราร้องเรียกพี่ช่วย —

— พรานบุญทำท่าขู่ นางกนิษฐเหล่านนั้นจึงต้องบินหายไป —

ร้องเพลงเขย

บัดนี้ พรานบุญเป็นค่อหัวร่อว่า
 รวบปีกหางของนางมโนห์รา แล้วเดินมาริมสระโบกขรณี

— มโนห์ราตกใจกลัวต่าง ๆ —

มโนห์รา — โอ๊ย คายแล้ว ท่านเจ้าข้า นั้นจะเอาปีกหางเดือม้าของฉันทไปไหน ไร ๆ
 ขอให้ฉันทเสียเถิด

พรานบุญ — ะ... ะ... ไม่ต้องตกใจแม่สาวน้อย ข้าไม่เอาไปไหนหรอก จงขึ้นมาหาข้า
 บนบกก่อนเถิด

มโนห์รา — ท่านเป็นใครละ เจ้าคะ

พรานบุญ — ข้าหรือ ข้าเป็นพราน ชื่อบุญทริก แต่ใคร ๆ เขาเรียกข้าว่า พรานบุญ
 มาซิ ขึ้นมาหาข้าเถิดโดยดี

มโนห์รา — ไร ฉันทจะขึ้นไปได้อย่างไร นายพรานเจ้าข้า จูมนัดฉันทอยู่ท่านก็เห็นแล้ว
 โปรดกรุณาช่วยเอางูออกจากตัวฉันทด้วยเถิด มัณรัดฉันทเสียจนเจ็บปวดไป
 หมดทั้งตัวแล้ว ช่วยด้วยเถิดเจ้าประคุณ

พรานบุญ — ช่วยนะช่วยได้ แต่ว่าเมื่อช่วยเรางูออกจากตัวเจ้าแล้ว เจ้าจะต้องขึ้นมาหาข้าโดยคืบ

มโนहर — พุทโธ ฉันจะหนีไปไหนได้ ช่วยเร็ว ๆ เข้าเถิดเจ้าคะ ทั้งเจ็บปวด ทั้งขยะเขยงเต็มทีแล้ว

พรานบุญ — เอาเถอะ ข้าจะช่วยเธอออกให้

ร้องเพลงเชอ

ว่าพดางทางร้ายคาถา

นึกถึงท้าวหน้าคารองศรี

แก้บ่วงนาคราชฤทธิ

จากนางกนิษฐมโนहर

— ปิพาทย์ทำเพลงรว —

— พรานบุญเข้าไปจับทางบ่วงนาคหลุดออกมา —

พรานบุญ — เอา แก้ให้แล้วละ ขึ้นมาซิ

มโนहर — โอ ท่านเจ้าข้า ท่านกรออยู่แล้วว่าที่ฉันลงมาอาบน้ำ มีเลื้อมาอย่างไร ท่านก็เป็นผู้ชาย มายืนอยู่อย่างนี้ จะให้ฉันขึ้นไปอย่างไรได้

พรานบุญ — อ้าว แล้วจะให้ข้าทำปรี

มโนहर — ก็เอาเถื่อผ้าและปีกหางที่ท่านเอาไปนั้น มาให้ฉันเสียซิ ฉันจะได้ตัวไปหาท่าน

พรานบุญ — เออ ได้ ๆ ๆ (เดินจะเข้าไปส่งให้) อ้อ นั่นแน่ เกือบเสียท่าแม่ใหม่ตะ จะหลุดเอาเถื่อผ้าปีกหาง ะ ๆ ๆ แม่ได้เถื่อผ้าปีกหางไปแล้ว แม่สวมบิณฑน์เราไปเสีย เราก็แย่งท่านนี้ เหาะตามแม่ไปได้เมื่อไหร่ละ แหมนี่ ดีแต่เรายังฉลาดอยู่มั้งนะ ไม่ก็เสียที่แม่กินนรีนอยไปแล้วซิ

มโนहर — ยังไงละเจ้าคะ เอาปีกหางเถื่อผ้ามาให้ฉันซิ จะได้ขึ้นไปหาท่าน

พรานบุญ — โอๆ ไม่สำเร็จตะแม่ตัวน้อยเอ๋ย

มโนहर — อ้าว ถ้ายังงั้นฉันจะขึ้นไปหาท่านได้อย่างไรล่ะ โช้ กรุณาเถิดท่านเจ้าข้า

พรานบุญ — กรุณาสิ แต่ว่ากรุณาได้เพียงครั้งเดียว

มโนहर — โช้ ครั้งเดียวฉันจะสวมขึ้นไปได้อย่างไรล่ะท่านเจ้าข้า

พรานบุญ — ไม่ใช่พรรณนั้น ข้าจะให้เจ้าแต่เพียงเสื้อผ้าเท่านั้น ส่วนปีกทางข้าจะต้องเก็บเอาไว้อีก่อน

มโนहर — ไหนๆ จะกรุณาก็กรุณาให้ทั้งหมดไม่ได้หรือเจ้าคะ

พรานบุญ — ไม่ได้ หนอยแน่ นึกว่าข้าไม่รู้เท่าหรือ อะๆๆ จะมาอดทนดาดกะข้า
เอา เสื้อผ้า เอาไปนุ่งห่มเสีย แล้วขึ้นมาหาข้าเร็วๆ นะ

(เอาเสื้อผ้าไปวางให้ตรงขอบสระ — แล้วพูดต่อ)

ฉันรักข้าละก็ ข้าจะเอาบ่วงนากลงไปรัดเจ้าขึ้นมา ให้แน่นยิ่งกว่าเก่าอีก

มโนहर — โอ้ย อย่าเลยเจ้าข้า เดี่ยวฉันจะขึ้นไปหาท่านเอง แต่ว่า... อ้า...

พรานบุญ — ทำปรี๊ดอีกล่ะ

มโนहर — ท่านกรุณาหลบไปเสียทางโน้นก่อนซิเจ้าคะ ฉันเป็นผู้หญิงนี่ จะขึ้นไป
ปลดผ้าค่อหน้าท่านอย่างไรได้

พรานบุญ — อะ อาย ข้าแอบแต่เดี๋ยวดังนั้นแล้ว เอา เมื่ออายก็ ข้าจะหลบไปเสีย
ก่อนก็ได้ แล้วอย่าห็นะ

มโนहर — ไม่เห็นหรือเจ้าคะ

— พรานบุญหลบไปเสียทางหนึ่ง มโนहरเอื้อมหยิบเสื้อผ้ามาคลุมกาย —

ร้องเพลงสาริกาเขมร

เมื่อนั้น

มโนहरพอใจได้เสื้อผ้า

หลบพุ่มพฤกษ์แผ่แต่งกาย

แล้วจึงขึ้นมาหาพรานไพร

ร้องเพลงรำชาตรี

บัดนี้

พรานบุญแอบดูอยู่ใกล้ ใกล้

เห็นนางชนจากคองคามาดังใจ

เขารวบมือมัดไว้ด้วยเถาวัลย์

— มโนห์ราตกใจ —

มโนห์รา — ว้าย เอ๊ะ อะไรกันนี้ ทำไมท่านจึงมามัดฉันล่ะ

พรานบุญ — ก็เพราะกตเวทเจ้าหนะซี

มโนห์รา — ท่านที่เคยแก้บ่วงงูออกจากตัวฉัน ซึ่งเป็นบุญคุณอันสูงสุดแก่ฉันอยู่แล้ว
ทำไมท่านกลับมามัดฉันอีกล่ะ ไหน ๆ จะทำคุณก็ทำให้ตัดอดีต ปล่อย
ฉันเสียเถิดค่ะ

พรานบุญ — จะให้ข้าปล่อยเจ้าเสียอย่างไรได้ กว่าจะได้บ่วงนาคมาจับเจ้าได้นะ ข้าต้อง
ลำบากยากเย็นเพียงไร รูปรือ อ๊ะ ๆ ๆ

มโนห์รา — อ้อ นี่ท่านเองนะหรือเป็นผู้เอาบ่วงนาคมัดข้า นี่ถือว่าเป็นผู้ใจดีมีกรุณา
มาช่วยแก้ไขอีก ที่แท้ก็คือใจตัวมารร้ายใจอำมหิต

พรานบุญ — จะเรียกข้าว่าปรือก็เรียกไปเถอะ ว่าแต่มาไปกับข้าเถิด ๆ ก็แล้วกัน

มโนห์รา — จะพาข้าไปไหน ข้าไม่ไป

พรานบุญ — ไม่ไปมันจะได้หรือ (อุตุกระซอกอย่างแรงจนนางล้ม)

มโนห์รา — ว้าย โอ๊ย (แสดงอาการเจ็บปวด พรานบุญก็อุตุอย่างไม่ปราณี)

พรานบุญ — ยกขึ้นซี มา ไปกับข้าเถิด ๆ ไม่งั้นข้าคร่าแขนหลุดเดี๋ยวนี้แหละ
(อุตุมโนห์ราลุกขึ้นยืน)

มโนห์รา — จะพาข้าไปไหน

พรานบุญ — จะพาไปให้บายนะซี ข้าจะเอาไปถวายพระสุชน เจ้านายของข้า รูปรือ
มาซี

มโนहर — โอ้ อย่าพาฉันไปเลย ปล่อยให้ฉันกลับไปเกิด บ้านนี้พวกพี่ ๆ ของฉัน
จะไปกับอย่างไรก็ไม่ว่า เราคงเป็นห่วงฉัน คอยฉัน และถ้าเขาไปด้วยไปถึง
บ้านเมืองโดยไม่มีฉัน พระบิดาพระมารดาก็คงจะกริ้วและเศร้าโศกเสียพระ
ทัยมาก กรุณาปล่อยฉันไปเถิด เจ้าประคุณ

พรานบุญ — นี่ เรื่องปล่อยนะ เด็กพูดกันดีกว่า ถ้าข้าจะปล่อยเจ้าแล้ว ข้าไม่ต้อง
ลำบากมาดักคอยจับเจ้ามีดีกว่าหรือ มาเถอะ มะ มาไปเสียดีกว่า

ร้องเพลงร่ำมโนहर

พรานบุญครั้ง คึงด้วยกำลัง ให้นางจรจรัด
เคียวเขี่ยหมัน ฝากดูพิณวัน พาดคึดคั่น สู้คงพงษ์

— พรานบุญอุคตนางเดินลงเวทีล่าง — นางอ้อนวอน พรานบุญเรื่อย ๆ —
— ปิดม่าน —

แม่นางมโนहर จักขอกรุณา วอนว่าพาที่
แต่ว่าพรานไพร มิได้ปรานี ตะคอกเขี่ยนคี่ ตลอดทางไป

ร้องเพลงถึงโลกาตรี

เมื่อนั้น
ทั้งหกพื้นนางก็ร้างไกล
คงจะถูกข่มขู่ระทมจิต
โอ้พระบิดาพระมารดา

มโนहरครวญคร่ำรำไห่
ทั้งน้องไฉนจะเหวออยู่เอย
สุดคึดสุดระแง่แฉหา
ถูกขอรบบาบาทาทุกลาตาย

— บ๊พพาทย์ทำเพลงโอด แล้วทยอย —

— มโนห์ราร้องให้สะอึกสะอื้น พรานบุญก็ขู่เข็ญต่าง ๆ —

พรานบุญ — แถ่ด้วยกัน ยังจะมีมาร้องให้อยู่ได้ เดี๋ยววิ่ง ๆ เข้า

มโนห์รา — โอ นายพรานเจ้าข้า กรุณาอย่าอุคกระชากฉันแรงนักเตยเจ้าคะ ฉันเจ็บปวดกระบรมไปหมดแล้ว

พรานบุญ — เมื่อไม่ยอมให้คร่ำก่เดินตามเข้ามาเร็ว ๆ ซิ

มโนห์รา — โอ พระบิดาพระมารดาคงไม่รู้ ว่าถูกต้องถูกเขาทารุณข่มขืนบังคับอย่างนั้น
(ร้องให้สะอึกสะอื้น พรานบุญก็อุคคลากและคุดต่าง ๆ)

พรานบุญ — เออ ถ้าอวยจริง ร้องให้อยู่ได้ เขาจะให้เข้าไปเป็นชายาของพระสวชน
ได้รับความสุข ยังจะมีมาร้องให้อยู่อีก

มโนห์รา — ถึงจะให้มีความสุขอย่างไร ฉันก็ไม่ต้องการทั้งนั้น ฉันต้องการกลับไปหา
บิดามารดาของฉัน ขอปีกหางให้ฉันเกิด

พรานบุญ — อย่าพูดคึกว่า ไม่มีหัวงหรือ มาเถอะ มาไปเสียดี ๆ (นางก็เฝ้าแต่
ร้องไห้) แถ่ด้วยกัน ไปซิ ขำอยู่ได้ ไป (อุคคกระชากอย่างแรงพาไป)

— บ๊พพาทย์ทำเพลงเซ็ด —

— ทั้งสองเข้าโรง —

จบฉากที่ ๑

ฉากที่ ๒ ทำนักรางมโนห์รา นครปัญญา

สมมติเป็นเวลากลางคืน ห่างจากฉากที่ ๑ ราวสามหรือสี่สัปดาห์

—ตัวละครคอนี่ นางมโนห์รา นั่งอยู่บนเตียง—

—นอกนั้นก็ม้านางฟ่เลี้ยง นางกำนัล และ นางระบำ—

—บัพททำเพลงจีนแสด—

เปิดม่าน

ร้องเพลงจีนแสด

เมื่อ

จากบิดามารดาเอกากาย

แน่งน้อยมโนห์ราโฉมฉาย

พระภุชชงค์ทรงถนอมเป็นจอมนาง

ร้องเพลงฝรั่งคู่

แต่ในจิตครุ่นคิดถึงไกรดาต

โอ้นกชนนกับพินาง

อนิจจาเวรต์ร้างแต่ปางก่อน

ต้องจากเมืองจากญาติอนาถ

แรมนิราศซุนซ้องให้หมองหมาง

ต้องเรศร้างไศกคะนึ่งถึงตุกรัก

มาตามรอนชุกเขี้ยวเห็นประจักษ์

นางกันแสงซบพักตร์ดังไค้

—บัพททำเพลงโอด—

—เจรจา—

พระฟ่เลี้ยง ๑ — อู๋ย ทรงเป็นอะไรไปเพคะ พระเจ้าแม่ อย่าทรงพระกันแสงไปนัก
เดย พวกหม่อมฉันแสนที่จะสงสาร ตั้งแต่ได้มาอยู่ด้วย พระ
อริยาไค้ก็ทรงอ่อนหวานละมุนละไมน่ารักใคร่นับถือเสียจริง ๆ

พระฟ่เลี้ยง ๓ — จรินทร์หล่อน ท่านช่างน่ารักเสียจริง ๆ ท่านเป็นถึงชายาของพระ
ยุพราช ท่านยังไม่ถือพระองค์ มีพระอริยาไค้หนุนนวด ทำให้พวก
เราชื่นใจ

พระเพลิง ๓ — อย่างนั้นละก็ ฉันทอมฝากกายถวายชีวิตไว้แก่ท่านตลอดไปทีเดียว
จริง ๆ นะหล่อน

พระเพลิงทั้ง ๕ — (พูดพร้อมกัน) เจ้าประกัน อย่าทรงเศร้าหมองให้หนักไปเลย เดี่ยว
พระฉวีจะหม่อมมัวไปเสีย พวกหม่อมฉันจะถวายบำเรอให้ทรงดำราญ

— บัพพาทย์ทำเพลงซัดซาตรี —

— พวกนางระบำ ออกในเพลง —

— ต่างพ้อนรำเข้ากับจังหวะเพลง —

พระเพลิง — ทรงโปรดไหมเพคะ ชาวไกรลาสเขารำกันอย่างนี้หรือไม่เพคะ
มโนहर — เขารำคล้ายกันอย่างนี้แหละพี่ แต่ฉันเคยชินกับระบำชาวไกรลาส
ดีกว่าถ้าได้ไปสักทางด้วย ฉันทว่าจะด้วยชนมาก

— บัพพาทย์ทำเพลง “นกจาก” พระสุชนออกในเพลง —

ร้องเพลงนกจาก

ประทับเหนือแท่นสุวรรณอนเรืองรอง กรตระกองยอดมิ่งमारศรี
นางบังคมก้มกราบพระตำม พระเชยปรางเทวด้วยความรัก

ร้องเพลงไอ้โลมสิงห์โต

น้องเขยน้องพี่ หึงในรณที่ประจักษ์
ไม่งามเหมือนมโนหราน้องรัก เขาวัดกษณ์เปรียบดังดวงชีวิต

— พด —

บัดนี้หม่อมเจ้าจามิตร มาประชิดเขตแดนแดนกรุงศรี
พระบิดวงศ์ทรงใช้ไปต่อตี ปราบปรามไพร่ที่รุกราน
พวกราชบุตรเจ้าชอตา จากมิ่งมโนหรายอดสงสาร
แม้นเสร็จศึกจะกลับมาไม่ช้านาน เขาวมาด้อย่าจะห้อยนอัยใจ

ร้องเพลงทยอยดง

เมื่อนั้น
ฟังครวญครวญคนหทัย

มโนหร่านารัศมีไร
ทรมานด้วยครวญครวญรำไร

— ปี่พาทย์ทำเพลงโอด —

ร้องเพลงทยอยเขมร

โอ้อ่าอนิจจาครานี้
เมื่อจากบิตูเรศมารดา

เห็นที่จะม้วยดังขาร
ก็กลัวว่าชีวิตจะบรรลัย

— พด —

บังเอิญมาพบองค์พระทรงศรี
หวงฝักกายหมายพึ่งภูใน
น้องอยู่หลังจะระห้อยคอยหา
จะระทมขมขื่นทุกคืนวัน

ทรงเมตตาปราณีหาน้อยไม่
มา้มกรรมจำไปให้ไกลกัน
จะหงัดแคน้ำตาถั่งแฉก
พอกพองพองพองก็ไม่มี

ร้องรำยชาคร

เมื่อนั้น
จึงโถมเจ้าเอาใจนางเทวี
ถึงแม้จะไปไกลนิเวศน์
พระจะทรงถนอมเจ้าเยาวมาลย์
ว่าพลางดุดองประคององค์
เรชมภิรมย์ชิดจุมพิตพิศตร

พระดุษณพั้งน้องให้หมองศรี
อย่าทรงโสกโสกเถยนงคราญ
หงัดขององค์ทรงเดชมหาศาล
จงฝากตัวกับท่านเถิดน้องรัก
อุมอนงค์นวดนางขวัญวงศ์
นงดิษณช่วยเงินตะเทินฮาย

— ปี่พาทย์ทำเพลงตระนอน —

— ปิดไฟมิด —

—เปิดไฟสว่างสมมติเป็นเวลารุ่งเช้า—

ร้องเพลงทะเลเหงสา

ครนรุ่งแจ้งแสงดีวิจวรรณ ทรงธรรมปัดอบปดุกนางโฉมฉาย
พิจำตาน้องไปให้เสียตาย ภาสายจงอยู่สัถาพร

ร้องเพลงร่ายนอก

เมื่อนน นวดนางมโนให้รำสายสมร
ฟังคำภักดีว่าวอน บังอรชอันทรวงไศกั

—ข้าพทย์ทำเพลงโอด—

—เจรจา—

สุธน — อย่าร้องให้ไปเลยนะน้องรักของพี่ เคยจะเป็นนาง
มโนหร่า — ทูตกระหม่อมแก้ว เสด็จไปเสียแล้ว หม่อมฉันจะอยู่กับใคร เสียแรง
หวังตั้งใจว่าจะอยู่เป็นข้าเฝ้าพระบาทจนหมดลมหายใจ นี่เป็นเวรกรรมอัน
ใด จึงบันดาลให้น้องต้องพลัดพรากจากพระองค์

—นางมโนให้รำร้องไห้—

ร้องเพลงร่ายชาติรี

เจ้าอย่าทรงไศกาอาลัย จะทำให้เป็นดวงแก้วพี่
ตรัสได้รู้พระเสด็จจรด ออกไปยังที่ประชุมพล

—ข้าพทย์ทำเพลงเสมอ—

—ปิดม่าน—

—พระสุธนลงมารำเสมอข้างล่าง—

—บัพทย์ทำเพลง “กราวกลาง”—

เปิดม่าน

—เห็นประคตพระราชวัง มีพลับพลาและมีเกยทรงพระคชาธาร—

—ทหารแต่ละเหล่าวิ่งลอดประคตมาเต็ม “ระบำวีรชัย” ตามคำร้อง—

ร้องเพลงกราวกลาง

ทหารเหล่าเกาทัณฑ์ขยับนั้ง	ขยับยิงแม่นยำไม่ย่อถ่น
ทหารหอกถือหอกออกประจัญ	แต่ละคนกล้าหาญชำนาญฤทธิ์
ทหารดาบถือดาบระวางแดง	ฟันแทงแต่ละทีไม่มีผิด
ทหารม้าควมม้าดาประชิด	ปัจจุบันครย่นระยอไม่ต่อคาม

ร้องเพลงกราวดง

พวกเราเหล่าทหารชำนาญยุทธ์	ฤทธิ์รุทรเกรียงไกรในสนาม
เคยผ่านศึกมียัยในสงคราม	ไม่เคยขามคร้ามครันศัตรูภัย

—ทหารเต็มระบำวีรชัย—

—พระสุธนออกตรวจพล แล้วไปขึ้นเกยทรงช้าง—

ร้องเพลงทะเล

พระสุธนชนทรงคชาธาร	คุมโยธาหาญทัพใหญ่
พรังพร้อมพหุดุดไกร	คลาไคลออกจากนิเวศน์วัง

—บัพทย์ทำเพลงเชิด—

ปิดม่าน

จบฉากที่ ๒

*ทำนองเพลงกราวกลาง ของ มนต์รี ตราโมท แต่งใหม่

ฉากที่ ๓ หน้าพระลาน นครบุญจาด

สมมติเป็นเวลาก่อนเที่ยง ห่างจากฉากที่ ๒ ราวสามหรือสี่สัปดาห์

—มีกองเพลิงสำหรับทำพิธีบูชาบุญ และเครื่องประกอบ—

—มีสัตว์หลายชนิดขังไว้รอฆ่าบูชาบุญ—

—มีพาทย์ทำเพลงสาร์กาแก้ว—

เปิดม่าน

—มีคนงานนายงานและขุนนางผู้ใหญ่ผู้ควบคุม—

ร้องเพลงสาร์กาแก้ว

บัดนี้

เร่งรัดจัดพลับพลาที่หน้าวัง

ท่านขุนนางผู้ใหญ่ได้รับสั่ง

ให้พร้อมพรังทันเด็คจุวโนย

—เจรจา—

ขุนนาง — นี่ พวกแก ฉันทูออกจะไกลกันมากนั้กันนะ ทำตั้งแต่เข้าจนด้ายบ้านแล้วยังไม่

เสร็จจตุกั้ เห็นจะต้องขมวดหวนกันเสียบ้าง

คนงาน — ไร่ ท่านครับ จวนจะแล้วเดี๋ยวนะครับ เอ้อ อ่างหวนเสียเรื่อย

นายงาน — ท่านครับ ประทานโทษ ผมอยากจะเรียนถามว่าไฮ้ที่จะเอาสัตว์เป็น ๆ มาฆ่า

บูชาบุญนั้นมันจะดีหรือครับ

ขุนนาง — มันมันไม่ใช่ธุระของแก เป็นเรื่องของเจ้านายท่าน ท่านสั่งให้เราทำเรากั้ทำไป
ก็แล้วกัน

นายงาน — แล้วได้ยินว่าจะเอาหม่อมแม่มนโห้รามาบูชาบุญด้วยจริงไหมครับ

ขุนนาง — เอ แถ่ชักรู้อะไรมากไปเสียแล้ว

นางงาน — พุทโธ่ ใคร ๆ เขารู้กันทั้งนั้นแหละครับ

คนงาน — ผมก็ทราบครับ

ขุนนาง — งั้นเหอะ งั้นก็จริงสิ

นางงาน — แหม, น่าสงสารจริง. เอ, มันเรื่องอะไรกันล่ะครับถึงจะเอาพระราชยาสมเด็จพระยุพราชมาบูชาญเดียวล่ะครับ

ขุนนาง — เอ แถ่ จะถามให้ฉันทึบหายจนได้นะ มันแน่จะบอกให้รู้แล้วรู้รอดไป แล้วอย่าทำปากกว้างไปได้ คือพระสุธนรับตั้งกับพราหมณ์ผู้ใกล้ชิดกับพระองค์ คนหนึ่งว่า ถ้าพระองค์ได้ขึ้นครองราชสมบัติต่อก็ จะตั้งให้พราหมณ์ผู้นั้นเป็นปุโรหิต ท่านปุโรหิตที่ดำรงตำแหน่งอยู่เดี๋ยวนี้เข้าก็โกรธ จึงหาทางแกล้งพระสุธน เวลานพระสุธนไม่อยู่ เลยเป็นโอกาสเหมาะเลย รู้ไหม ใจฉันก็อดบอกไม่ได้ แล้วอย่าพูดไปนะ

คนงาน — แล้วสมเด็จพระราชบิดาทรงยินยอมหรือครับ

ขุนนาง — แหม พวกแถ่ ฉันทันไม่บอกละ กวนใจจริง ท่านยอมถ้าชี้ อ้าว ว่าจะไม่บอกนี่นา ไป ไปทำงานเถอะไป

— บัพพาทยทำเพลงสร้อยเพลง —

— พระเจ้าอาทิตย์วงศ์เสด็จออก —

— พราหมณ์ปุโรหิตและราชวงศ์ตามเสด็จ —

ร้องเพลงสร้อยเพลง

เมื่อนั้น

อาทิตย์วงศ์พงศ์กษัตริย์อรรคมาดัย

หมองหม่นจนพระหฤทัย

อาลัยสุดณิด้ายนักร

— พระนางจันทาเสด็จออกพร้อมด้วยนางกำนัล —

เหต็๑บ๑ร๑ด๑บ๑พ๑ก๑ต๑ร๑ม๑เหต็๑
จึ๑ง๑ด๑ำ๑ร๑ด๑ป๑ร๑า๑ศ๑ร๑ย๑ท๑ย๑ท๑ก

ยึ๑ง๑ท๑ว๑ห๑ว๑น๑ว๑ค๑ก๑เพ๑ย๑อ๑ก๑ห๑ก
น๑อ๑ง๑ร๑ก๑เจ๑า๑เ๑ด๑จ๑ด๑จ๑ด๑ว๑ย๑เห๑ตุ๑ไ๑ด

—เจรจา—

ร๑อ๑ง๑เพ๑ล๑ง๑แ๑ก๑ล๑พ๑บุ๑ร

เม๑อ๑น๑น
น๑อ๑ม๑เค๑ย๑ร๑ช๑บ๑า๑ท๑ภ๑ว๑ไ๑น๑ย

นาง๑จ๑น๑ท๑า๑น๑า๑ร๑ศ๑ร๑ไ๑ด
ส๑ะ๑อ๑น๑ใ๑ห๑ก๑ร๑า๑บ๑ท๑ม๑ล๑ก๑ค๑ด

—พูด—

ข๑อ๑เด๑ชะ๑พระ๑คุ๑น๑ไ๑ด๑ป๑ก๑เ๑ด๑า
ด๑ว๑ย๑นาง๑ม๑โน๑ห๑ร๑า๑น๑า๑ร๑
นาง๑เ๑น๑ส๑ณ๑ิ๑ด๑า๑ท๑น๑า๑ร๑ก
ป๑ระ๑ชา๑ชน๑ค๑น๑ท๑ง๑เม๑อ๑ง๑ก๑อ๑า๑ด๑ย
จ๑ะ๑เ๑า๑ด๑ว๑มา๑ร๑า๑น๑า๑ด๑ง๑เว๑ช
ก๑ิ๑ด๑ถึง๑ด๑ูก๑เ๑ิก๑ท๑พ๑ก๑ด๑บ๑า๑น๑

เม๑ย๑น๑เ๑า๑ท๑ก๑ข๑ท๑น๑ห๑ม๑น๑ห๑ม๑อ๑ง๑ศ๑ร๑
จ๑ะ๑ถู๑ก๑พ๑ด๑ม๑ข๑า๑ย๑ญ๑น๑อ๑ง๑พ๑ร๑น๑ไ๑จ
เ๑น๑ท๑พ๑ง๑พ๑า๑น๑ก๑แ๑ก๑บ๑า๑ว๑ไ๑พร๑
ท๑ง๑ค๑ว๑า๑ม๑ิ๑ด๑ถึง๑ด๑ิ๑ก๑ไ๑ม๑มี
จ๑ะ๑อ๑า๑เ๑ท๑ข๑น๑ข๑อ๑ง๑ห๑ม๑อ๑ง๑ศ๑ร๑
พ๑อ๑สุ๑ธ๑น๑เ๑น๑ท๑จ๑ะ๑บ๑ร๑ร๑ด๑ย

ร๑อ๑ง๑เพ๑ล๑ง๑แ๑ก๑ล๑พ๑บุ๑ร (ต่อ)

เม๑น๑พระ๑มิ๑เม๑ต๑า๑ข๑อ๑ด๑า๑เ๑ด๑
ไ๑ม๑ข๑อ๑อ๑ย๑อยู่๑ด๑ู๑ท๑ก๑ข๑ระ๑ท๑ม๑ไ๑จ

จ๑ะ๑ต๑าย๑ตาม๑ด๑ูก๑แ๑ก๑ว๑ไ๑ห๑จ๑ง๑ไ๑ด
อ๑ร๑ไ๑ท๑ห๑อ๑ด๑อ๑ง๑ค๑ด๑ง๑ค๑อ๑ก๑

—ป๑พ๑า๑ท๑ย๑ท๑ำ๑เพ๑ล๑ง๑โ๑ด—

—เจรจา—

ป๑ุ๑โร๑ห๑ิต — พระ๑อา๑ญา๑ไ๑ม๑พ๑น๑เ๑ด๑า บ๑ด๑น๑เ๑า๑เว๑ด๑า๑ก๑ด๑ว๑ง๑เด๑ย๑มา๑มา๑ก๑เ๑ด๑ ข๑อ๑พระ๑อ๑ง๑ค๑ไ๑ด๑โ๑ร๑ด
ไ๑ห๑ร๑ิ๑บ๑ไ๑ป๑เ๑ญ๑ด๑ว๑นาง๑ม๑โน๑ห๑ร๑า๑มา๑เ๑ด๑ิ๑พะ๑ย๑ะ๑ค๑ะ
จ๑ัน๑ท๑า — นี๑เ๑น๑ท๑่าน๑ป๑ุ๑โร๑ห๑ิต ด๑ั๑น๑ข๑อ๑ถาม๑ด๑ัก๑ห๑น๑อ๑ย๑เ๑อะ ว๑า๑ด๑ว๑ย๑เห๑ตุ๑ม๑ล๑ก๑ไ๑ด ท๑่าน๑จ๑ิ๑ง๑เ๑าะ๑จ๑
เ๑า๑ด๑ว๑เม๑ม๑โน๑ห๑ร๑า๑มา๑บ๑า๑ข๑า๑ย๑ญ๑

ปุโรหิต — พระนางได้โปรดทราบเกิดพะยะค่ะ ว่าเกล้ากระหม่อมฉันมิได้มีความประสงค์ร้ายต่อหม่อมแม่โนห้ราเลยแม่แต่่น้อย ขอได้โปรดทอดพระเนตรนั้น มีสัตว์เกือบทุกชนิดที่จะต้องบูชาในคราวนี้ ที่เกล้ากระหม่อมกระทำไป ก็เพราะความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ เป็นอย่างยิ่งเพื่อจะได้ระพระเคราะห์ร้ายที่ทรงพระศุบิน จักได้มีพระชนม์ชีพยืนนานเพื่อปกป้องปวงประชาชน อยู่ต่อไปชั่วกาลนาน

ขุนนาง — ประทานโทษเกิดท่านปุโรหิต ก็จะไม่เอาแต่พวกสัตว์เดรัจฉานเท่านั้นไม่ได้หรือครับ ยกเว้นหม่อมแม่โนห้ราเสีย

ปุโรหิต — หม่อมแม่โนห้ราเป็นสัตบุรุษชาติกินนร นับเป็นสัตว์เดรัจฉานเหมือนกันท่าน

จันทา — กินนรเป็นสัตว์ก็จริง แต่เป็นสัตว์ประเสริฐกว่าสัตว์เหล่านั้น จะเอามาเข้าพวกกันไม่ได้ ขอท่านได้ยกเว้นเสียเถิด

อาทิตย์ — นี่แน่ น้องจันทา ปุโรหิตเขาเป็นเจ้าตำรา เขาเป็นผู้เรียนรู้พระเวท เราต้องเชื่อเขาจึงจะถูก

จันทา — หม่อมฉันไม่เชื่อพะคะ ถ้าเอาสัตว์อย่างกินนรบูชาได้ ก็ทำไมไม่เอามนุษย์บูชาบ้างละพะคะ

ปุโรหิต — สัตว์มนุษย์กับบูชาได้เหมือนกันพะยะค่ะ

จันทา — ถ้าเอามนุษย์บูชาได้ ทำไมไม่เอาตัวปุโรหิตบูชาเสียเองละ จะได้ชื่อว่าท่านปุโรหิตมีความจงรักต่อพระมหากษัตริย์อย่างสูงสุด ทำไมจึงเจาะจงเอาแต่แม่โนห้รา

ขุนนาง
นางงาน
คนงาน

(พูดพร้อมกัน) จิงพะยะค่ะ จิงพะยะค่ะ

ปุโรหิต — ถ้าเอาตัวกระหม่อมฉันไปบูชาัญญ์เสียแล้ว ใครจะเป็นคนทำพิธีละพระยะคะ

จันทา — พร่าหมณฺ์ไม่ใช่มีแต่ท่านคนเดียวฉัน มีอีกเยอะแยะที่เขาเรียนรู้พระเวทอย่าง
ท่านนะ ให้เขาทำพิธีแทนท่านก็ได้

อาทิตย์ — ทำตามปุโรหิตเขาว่าก็แล้วกัน น้องจันทา

จันทา — ถ้าฉันจะเอาแม่มนิให้ราให้ได้ กระหม่อมฉันขอถวายชีวิตแทนแม่มนิให้รา
เองเพคะ กระหม่อมฉันก็แก่แล้ว ไม่ช้าก็คงต้องตายเหมือนกัน

ขุนนาง }
นางาน } (พูดพร้อมกัน) ข้าพระพุทธเจ้าก็ยอมถวายชีวิตเหมือนกันพะยะคะ
คนงาน }

อาทิตย์ — ตามใจ พวกเองจะยอมตายก็ไม่ว่า ข้าขอขอบใจ แต่น้องจันทา ถ้าตาย
แล้ว พี่จะอยู่กับใครละ

จันทา — นั่นแล้วแต่พระองค์เกิดเพคะ

อาทิตย์ — น้องจันทาไม่กลัวความตายหรือ

จันทา — กระหม่อมฉันไม่เหมือนพระองค์นี่เพคะ ตัวเองดีไม่อยากจะตาย แต่จะให้
คนอื่นเขาตายแทน เป็นการเห็นแก่พระองค์เกินไปละเพคะ พระองค์ไม่คิด
ส่งตำรวจไปสืบบ้างหรือเพคะ ที่กระหม่อมฉันอาสาถวายชีวิตครั้งนี้ใช่เพราะ
จะช่วยให้พระองค์มีชีวิตยืนนานไปดอกเพคะ เพราะกระหม่อมฉันส่งตำรวจ
ดอกเพคะ ผัวเมียเขารักกัน แล้วจะไปพรากผัวพรากเมียเขาอย่างไรกัน
กระหม่อมฉันตายแทนเสียดีกว่า

อาทิตย์ — ไม่ได้ดึกองน้องจันทา พี่ยอมไม่ได้

จันทา — ถ้าเช่นนั้น หม่อมฉันขอผัดให้พ่อสุรณกลับมาก่อน เพราะพระองค์ทรงใช้
ให้พ่อสุรณไปทัพ จะเอาเมียเขามาชูชายัญในระหว่างที่เขาไปทัพ ดูกระไรอยู่
ขอได้โปรดขอให้เขากลับมาก่อนเกิดเพคะ

ร้องเพลงร่ายนอก

เป็นคน	บุโรหิตนั่งฟังถนัด
ชนชกษาเห็นท่าไม่เข้า	ไม่ดื่มที่คิดไว้ในวิญญาน
(ทอด) จึ่งน้อมเกล้ากราบทูลมุดคึด	เหตุทงนจาเพาะพระเคราะห์กิด

— เจริญ —

บุโรหิต — พระสุบินของพระองค์ทรงนี้ ร่ายแรงนักพระยะคะ จะดำแดงผลิให้เห็นโดยเร็ว
พระยะคะ

อาทิตย์ — เร็ว อีกสักกี่วันท่านบุโรหิต

บุโรหิต — ถ้าพระอาทิตย์มาร่วมกับมฤตยูเมื่อใดก็เมื่อนั้นแหละพระยะคะ พระองค์จะถึง
ซึ่งพระชนม์ชีพดับสูญพระยะคะ

อาทิตย์ — อาทิตย์กับมฤตยูจะมาร่วมกันเมื่อไรละ

บุโรหิต — เทียงวันนแหละพระยะคะ

อาทิตย์ — คายตะ นิ่มนเก็บแฉ้วน ทำยังไ้ก้ทำเกิดบุโรหิต

ร้องเพลงร่ายนอก (ต่อ)

จึ่งน้อมเกล้ากราบทูลมุดคึด	เหตุทงนจาเพาะพระเคราะห์กิด
ถาชนชกษาเทียงเพียงนาพิกา	พระราชาจะดับดับชว

ร้องเพลงตะลุ่มโปงชั้นเดียว

ท่านขุนนางผู้ใหญ่อย่าได้ช้า	ไปเอาตัวมโนห์รามาทัน
แล้วจัดแจงบูชาญกัณฑ์	เฮ้ยเดินไวไวรีบไปพลัน

— เจริญ —

อาทิตย์ — ท่านขุนนางผู้ใหญ่วิบไปตามตัวแม่มโนห์รามาเดี๋ยวนี้เร็ว ๆ

— ขุนนางผู้ใหญ่อีกคนหนึ่ง —

— พระนางจันทาและคนอื่นๆ ต่างช่วยกันท้วงเหนี่ยวด้วยประการต่าง ๆ

— แต่ปุโรหิตกับพระเจ้าอาทิตย์วงศ์พากันเร่งเร้าจนกว่า —

ร้องเพลงกระบอก

เฮ้ยขุนนางผู้ใหญ่ไม่ไปหรือ

ทำดังคือพระเจ้าจะอาสัญ

ท่านขุนนางกราบกับมั่งคั่ง

ผายผันรับไปในทันที

— บัพพาทย์รับ —

— บัพพาทย์ทำเพลงกระบอกทอง —

— พระนางจันทาพยายามทูลวิงวอน —

— พระเจ้าอาทิตย์วงศ์ ไม่ยอมและตรัสปลอบพอสมควร —

— ขุนนางผู้ใหญ่นำนางมโนห์ราออก มีพี่เลี้ยงติดตามมา —

ร้องเพลงกระบอกทอง

เมื่อนั้น

โฉมงามมโนห์ราमारศรี

แค้นประหวั่นพรันหทัยไขพอด

นารีกราบกับมั่งคั่ง

— เจรจา —

ปุโรหิต — นี่แน่ หม่อมแม่มโนห์ราโปรดทราบ ด้วยบัดนี้สมเด็จพระราชบิดาทรงมีพระ
เคราะห์ร้ายหนักหนา ดวงพระชะตาถึงชาติจะต้องสิ้นพระชนม์หลังจากเที่ยงวัน
ไปแล้ว มีหนทางเดียวที่จะถ่วงพระชนม์ไว้ได้โดยบุญญาธิการอันนิรันดร์
ทั้งชีวิตของหม่อมแม่มโนห์ราด้วย จึงได้เชิญเสด็จมา เพื่อจะได้สดับพระชนม์
ถวายพระพรราชบิดาด้วยความจงรักภักดี

ร้องเพลงชาติกรับ

ฟังว่า	กัถยาแด่นวศกอกถัน
๒๕ ๔ ๔ ๔ ๔ คร่งนเห็นทชอน	จะอาตัญไม่วอดคดอดไป
๕ รอมานะทุตพระชนัน	อนเรองนพระแม่เห็นเป็นไฉน
พระองคค์ุมารดาของข้าไซริ	ได้โปรดให้ลูกแจ้งแห่งยุบถ

— เจริจา —

มโนหรีา — พระมารดาเพคะ ลูกจะต้องเข้าพิธีบูชาญจวิหหรือเพคะ

จันทา — แม่มโนหรีาถูกรักของแม่ เป็นความจริงจะแม่คุณของแม่ แม่ได้พยายาม
กราบทุตอ้อนวอนทุตกระหม่อมหลายยกหลายดาแล้ว แต่ไม่ทรงโปรด แม่
ได้ตกลงใจที่จะเข้าร่วมพิธีบูชาญกับลูกด้วย แม่มโนหรีา แม่จะให้เจ้า
ตายคนเดียวไม่ได้หรอก ถ้าพ่อสุชนเขากลับมาไม่เห็นแม่มโนหรีา แม่ไม่รู้
จะดูหน้าเขาได้อย่างไร

ร้องเพลงจำปาทองเทศ

น่าน้อยใจ	กรรมอันใดร้ายจนบ่เป็น
๒๕ ๔ ๔ ๔ คร่งนเห็นทาเขาดาจน	นฤมตกราบทุตพระราชา

— บัพพาทย์รับเบาๆ —

— พด —

อันตัวข้ามโนหรีานาภัพ	ต้องยากยับพดพิพจากเคหา
ต้องจากทงมารดรและบิดา	ได้พึงได้บาทาผ้าชุด
หวังจะเป็นเกือกทองรองบาท	ไปจนกว่าชีวิตจะมี
ถาวรพิศดัยชัชชอคม	มิเคยที่จะวังเกียจเกียจจน
๒๕ ๔ ๔ ๔ ๔ คร่งนถึงพลชงชีวิต	อุทิศถวายให้ออศิศ
ตั้งถาวรแด่บรรดานาวกร	จะโศกช่อนถึงเมื่อยเฉยพระทัย

ร้องเพลงจำปาทองเทศ (ต่อ)

ได้ทรงโปรดครอเวลา

พอได้กราบบาทนราศย์

แล้วจะยอมมรณาไม่อาลัย

ภวไนยได้โปรดเมตตา

ร้องเพลงจันทน์เคียง

เมื่อนั้น

อาทิตยวงศ์พงศ์กษัตริย์นาคา

แสนสงสารนวดนางมโนห์รา

มิทราบว่าจะทำประการใด

ดำดำจะออกโอรสโปรดประทาน

ขอเกรงวายปราณยอมไม่ได้

แต่รังสรรค์ถามพราหมณ์พด้นไปทันใด

จะรอทำได้หรือไม่อย่างไรกัน

ร้องเพลงร่ายนอก

บัดนั้น

บุโรหิตเจ้าเล่ห์ได้เสกสุวรรณ

ทูลว่าถ้าข้ากว่าเที่ยงวัน

ทรงธรรมจะสูญสิ้นชั่ว

ตามคำขอเห็นจะรอไปมิได้

โปรดทราบในบาททองสุ่ พระทรงศรี

พงศ์กษัตริย์ออกคนคนฤดี

มีรู้ท้าวชาญประการใด

— เจริญ —

มโนห์รา — พระมารดาเพคะ หม่อมฉันแน่ใจแล้วละว่าชีวิตหม่อมฉันถึงที่สุดแล้ว เพราะ
พระบิดาไม่ทรงโปรดลูก แต่ไหน ๆ ลูกก็จะต้องตายจากไปแล้ว ขอพระบิดา
พระมารดาได้ทรงโปรดลูกอีกสักครั้งเถิด เป็นครั้งสุดท้าย

อาทิตย์ — ลูกจะต้องการอะไรบอกมาเถะลูก พ่อเต็มใจจะให้ลูกทุกอย่าง

ร้องเพลงสามไม้กลาง

เมื่อนั้น

มโนห์รานารัศรีได้

ล้มหวงคังจิตที่คิดไว้

จึงกรวยทูลท้าวไทไปทันที่

— บัพพาทย์รับเขา ๆ —

—พูด—

วนันต์สุดชีวิตแล้ว

ถูกแก้วจำพรากจากบทศรี

ขอพ้อนราตามเพศกินนรี

ให้ภูมิดูเด่นเป็นขวัญตา

จักได้ทรงว่าดั่งนกถึงลูก

พันผูกพระทัยให้หนักหนา

ขอองค์สมเด็จพระมารดา

ประทานปีกหางมาให้ลูก

ร้องเพลงสามไม้กลาง (ต่อ)

เด็กร้างแว้วขอถวายขีวาคัม

สิ้นชาติสิ้นรักสิ้นศักดิ์ศรี

ส่นองคุณพระองค์ทรงธรณ

นารั้ดะอนให้ไพร่วอน

—เจรจา—

อาทิตย์ — อ้อ ลูกจะร่าให้พ่อดูเป็นครั้งสุดท้ายหรือ ได้ซึ้งลูก จะเป็นไรไป น้องจันทา
ไปเอापีกหางมาให้แม่มนให้ร่าเร็ว ๆ เอะ

จันทา — นางเด็ก ๆ พวกนี้ไปขอรับปีกหางนางมนให้ร่าที่พนักงานคลัง ไป เร็ว ๆ เข้า

— บัพพาทย์ทำเพลงกราวรำสองชั้น —

— นางกำนัลถวายบังคมเข้าโรง —

ร้องเพลงกราวรำสองชั้น

เมื่อนั้น

มนให้ร่าเจิดฉายด้ายสมร

ดพระทัยเห็นไม่วัยมรณ

ประนมกรกราบบาทพระบิดา

— บัพพาทย์รับ —

— นางกำนัลนำปีกและหางมาถวายพระนางจันทา —

— นางจันทามอบให้นางมนให้ร่า —

แต่วางรับปีกหางมาสวมใส่
รอบรอบขอบดานขานพลับพลา

แกว่งไกวกระพือปีกโผดงา
แต่กลับมามั้งคมคัดัญชด

ร้องเพลงลำชาตรี

เมื่อนั้น
พ่อขอบใจเจ้านักที่ภักดี
เป็นกรรมจำให้พ่อหนีผิดฉนั้น
พ่อขอบใจไม่ดื้อมบุญคุณ

อาทิตยวงศ์ปดอบประโคมโฉมศรี
อย่าเคียดชิงพ่อคนเดียวแม่คุณ
จอมขวัญอย่าโกรธเกรี้ยวเฉียวคุณ
เจ้าคำจุนให้พ่อรอดคดอดไป

ร้องเพลงอนงค์สุชาดาตัด

เมื่อนั้น
ธรรเสริญสุณิธำปัญญาไว
นางแกดงกอดจูบจูบหลัง
จงพ้อนรำดูเด่นเป็นขวัญตา

นางจันทาเอนอิมขมน้อยใหญ่
ครึ่งนึ่งไม่ม้วยแล้วแก้วแม่อา
ร้อยชั่งจะจากแม่แน่นแล้วหนา
ให้เทวธรรเสริญจำเรียมพร

ร้องเพลงร่ายนอก

เมื่อนั้น
ฟังวาจาปราศรัยพระมารดร
ยกกรกราบถวายบังคม
แต่ดูถูกชนกรัดกรายร้ายำไป

มโนหร่านารัศมีดมร
บังอรแจ้งประจักษ์ตระหนกใจ
ทั้งบรมกษัตริยาเป็นใหญ่
มิให้ใครพวงส่งกา

— บัณฑิตทำเพลงร่ายชายัญ —

— เริ่มโหมไฟบูชาญ —

ร้องเพลงกนิษฐา

ขอประณมบังคมบาท	พระจอมราชนฤบดี
บังคมคีตวันทน์	บาทฐิตพระมารดา
ดูกลมักรม	จำต้องกราบทูลดา
จากพระบาทมูถิกา	ทงต้ององค์พระทรงธรรม
ฝากดาพระสามี	ขอดฤคศิวัน
เมื่อพระกตบจากโรมัน	มิพบข้าจะฮาดู
ครึ่งไม้กตบ	ขอดาบคืบดัญญ
หมดโอกาสจะกอบกุด	กรณีย์ต้นองไ้
ตั้งไคได้ประมาท	โปรดพระราชทานอภัย
ขอพดชวิคบรรดิย	กอบพิธิบไชย

— ปี่พาทย์ทำเพลงเร็วแขกบุชชัญญ —

— นางมโนห์ราค่อยบินสูงขึ้น ๆ แล้วกล่าวคำอาลา —

ร้องเพลงชาติบางช้าง

พระมารดรเจ้าชาตูกดาแก้ว	จงม่อเงแผ้วเป็นดุษเกษมตันต์
ช่วยทูลพระสุชนทรงธรรม	ให้ผ่ายผันตามคติทิศอุดร
ว่าพาดนางแผ่นโสมผางาด	มุ่งหมายไกรดาสถึงขร
ดอยดะถูปถิดคว้างกลางอัมพร	ประชากรให้ร้องก้องบุรี

— ปี่พาทย์ทำเพลงรว —

— ประชาชนให้ร้อง —

— บิดม่าน —

จบฉากที่ ๓

ฉากที่ ๔ ป่า

ห่างจากฉากที่ ๓ ราวหนึ่งสัปดาห์

— ป้าพาทย์ทำเพลง “แดนป่า” แล้วเขา —

— ได้ยินเสียงนกร้อง —

เปิดมาน

คอน ๑ อาศรม ไกล่สระโปกขรณ์

สมมติเป็นเวลาใกล้เที่ยง

— เห็นพระกัศสปฤษัณห์นั่งอยู่ตอนลึกของอาศรม —

— มีแสงไฟแวบแวมในอาศรม —

— ตามบริเวณอาศรมมีลิงและสัตว์ป่าอื่นบางชนิด —

ร้องเพลงขาน

มาจะกล่าวบทไป	ถึงพระกัศสปฤษัณห์
อยู่อาศรมไกล่สระโปกขรณ์	เป็นที่สงบจิตจำเริญณาน

ร้องเพลงร่ายนอก

ปวงหมู่สัตว์ป่านานาพันธุ์	พากันร่วมรักสมักัดมาน
มาอยู่ด้วยพระดีทราจารย์	ไม่ระรานก่อเข็ญเป็นภัย

— ป้าพาทย์ทำเพลงฉิ่งสนานเบา ๆ คลอไป —

— บรรดาสัตว์บางชนิดที่เคยเป็นศัตรูกันโดยธรรมชาติ —

— แสดงอาการรักใคร่เล่นหัวกันพอสมควร —

— ปี่พาทย์ทำเพลงพม่าฉ่อยเบาๆ —

— พระสุธนออกด้วยเครื่องเดินป่า สะพายดาบ เทนิบกริช ถือนู สะพายซองลูกหนู —

— พระกัณฐปฤษฎีจําเรณูเมตตาทพรหมวิหาร พร้อมกันไปกับปี่พาทย์ —

มุสิโก อุตโก พยคุโณ สโธ นาโค จ สปปโก

อสเสพโก ปิจ วานโร กุกกุญ โสณสุกโร

สพเพ สตตะตา อเวรา อนันชา อพฺยาปชฺชา

สจฺจํ อตุตฺตานํ ปรีหรณฺตุ

ร้องเพลงพม่าฉ่อย

เมื่อนั้น

ติดตามมโนหรรามาในไพร

พระสุธนเศร้าหมองไม่มองได้

ภูวไนยรีบดัดคักตมา

— พอพระสุธนผ่านเข้าไปหน้าอาศรม —

— บรรดาสัตว์ต่างๆส่งเสียงร้องทัก —

ร้องเพลงแขกต๋อยหม้อ

ครั้นถึงด่านักพระดาบด

พระค้อยเปิดองเครื่องค้ำดตรา

ซึ่งมาเพ็ญพรตอยู่ในป่า

เข้าไปวันทาพระมุนี

ร้องเพลงร่ายชาตรี ๒

เมื่อนั้น

ถูกออกมานอกกัญญ์

จึงพระกัณฐปฤษฎี

พระมุนีก่อดาวความถามไป

— มีลิงป่าและสัตว์อื่นผ่านไปมาตามสมควร —

ครุฑประดักผู้กล้า

หรือพระสุธนเรื่องร้าย

เหตุใดจึงมาในป่าใหญ่

ติดตามทรมวยมโนหรร

ร้องเพลงกาเรียนทอง

เมื่อนั้น
 ตรัสตอบซึ่งคำพระสีทหา
 คิดตามมโนหรีาเมียรัก
 ร้อนเร่าเศร้าจิตคิดกังวล

องค์พระสุธรรนาภา
 ดูซ้ำคือองค์พระสุธน
 ไม่รู้จักตำแหน่งแห่งหน
 ดันคนมาหาพระอาจารย์

— เจริญ —

พระกัศสป — เอ้อ, บียะหิ วิปปโยโค ทุกโข นมhabพิตร, การพลัดพรากจากของ
 และคนที่เรารักใคร่มันก็เป็นทุกข์, พระองค์คิดจะติดตามนางมโนหรีาไป
 หรือ ?

พระสุธน — หม่อมฉันได้ตั้งใจไว้แล้วว่า ถ้าหม่อมฉันไม่พบแม่มโนหรีา หม่อมฉันจะ
 ไม่ยอมกลับบ้านเมือง

พระกัศสป — แล้วก็เหตุใดพระองค์จึงทรงละเลยทอดทิ้งนางมโนหรีาไว้ ปล่อยให้เธอหนี
 จากมาเดี่ยวเดี่ยว มหาบพิตร ?

พระสุธน — (สะอื้นแล้วข่มใจ) เมื่อเธอจากมา หม่อมฉันไม่อยู่

พระกัศสป — ผู้ใดทอดทิ้งผู้อื่น ผู้นั้นได้ชื่อว่าเป็นผู้ทอดทิ้งตนเอง, มหาบพิตรเห็นจะปล่อยให้
 ให้นางอยู่โดดเดี่ยว เธอจึงเบ่ด่าเบ่ด้อยใจ

พระสุธน — (เบือนหน้าหนีแล้วหันกลับไปทางภูษี) หม่อมฉันมิได้ตั้งใจทอดทิ้งแม่
 มโนหรีา แต่เวลานั้นบังเอิญมีบัจจามิตรมาบุกรุกพระราชอาณาเขตบัญชา
 ทัพเด็จพระบิดาจึงมีพระราชโองการตรัสมอบให้หม่อมฉันคุมกองทัพออกไป
 ปราบปราม หม่อมฉันเกิดมามีหน้าที่เพื่อคนอื่น จึงจำต้องส่งธุระด่วนด้วย
 และได้หลุดจากแม่มโนหรีาไว้กับพระชนกและพระชนนี

พระกัศสป — อன்றมคาศครที่ตักขี้อ ย่อมนับถือด้ามียังชีวิต ไม่มีใครในโลกประเสริฐ
ยิ่งไปกว่าด้ามของตน เมื่อไม่มีมหาบพิตร แม่นโนห้ราก็เหมือนกับถูก
ทอดทิ้งให้อยู่โดดเดี่ยว

พระสุชน — ข้าแต่พระอาจารย์, ครั้นหม่อมฉันปราบปรามค้ำกัฏฐ์สูงปราบคานแล้วก็รับ
ยกทัพกลับพระนคร หมายมุ่งที่จะได้มาพบหน้ามนโห้ร่าเมื่วยก

พระกัศสป — เสด็จกลับมาแล้วไม่พบนางมนโห้ร่า ไซ้ใหม่ มหาบพิตร? ยมบีจัน น
ถกติ ตมบี ทุกขี มุ่งหมายจะใคร่ได้สิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นดมหวัง ก็เป็นทุกข์
ถูกไหม?

พระสุชน — ถูกแล้วท่านอาจารย์, เมื่อหม่อมฉันเข้าเฝ้าสมเด็จพระบิดา กราบทูล
ราชการงานสงครามให้ทรงทราบ แล้วมาเฝ้าสมเด็จพระมารดา เห็นทรง
กัณแสง ครั้นกราบทูลซักถามก็ทราบความ ว่าบุโรหิตได้กราบทูลยุยง
พระบิดาให้จับตัวแม่นโนห้ร่าไปบูชายัญ ดูหรือมันช่างทำได้

พระกัศสป — เรื่องอาชญากรรมทำโทษกันนั้นย่อมเป็นที่ตั้งคั่งถ้ว ต่างก็รักตัวรักชีวิต
ด้วยกันทั้งนั้น ไม่ควรจะฆ่าฟันเบียดเบียนประทุษร้ายกันเลย

พระสุชน — เมื่อหม่อมฉันออกจากที่เฝ้า ก็รีบไปยังตำหนักของมนโห้ร่า ค้นหาทุกหน
ทุกแห่งก็มิได้พบหน้า จึงรีบรุดไปหาพราณบ่าให้ช่วยนำทางมายังสำนัก
พระอาจารย์, แล้วหม่อมฉันจึงตั้งให้พราณกลับไปก่อน หม่อมฉันต้อง
พลัดพรากจากแม่นโนห้ร่าครั้นนี้ มีแต่ความทุกข์แสนสาหัส

พระกัศสป — มาตรแม่นพระองค์เสด็จติดตามเธอไป จะทรงประคับความลำบากยากแค้น
แสนทุรกันดารเป็นอย่างยิ่ง

พระสุชน — ข้าแต่พระอาจารย์, เกิดมาแต่ก็จำต้องสู้กับความลำบากยากแค้น หม่อมฉัน
ไม่กลัวความลำบาก ขอแต่ให้หม่อมฉันมีหวังบ้างว่าจะตามไปพบเธอได้
อย่างไร หม่อมฉันจะติดตามไปมิได้ทีถ้อย พระอาจารย์ได้พบเธอและ
ทราบบ้างหรือไม่ ว่าแม่มนโหรีราชของหม่อมฉันเธอไปทางไหน (สะอื้น)

ร้องเพลงร่ายนอก

เมื่อนั้น
ทอดแกลงแจ้งเรื่องเขาวม้าย
วันเมื่อนมโหรีราชจากธานี
รำพันถึงความด้วยวาจา
ซึ่งจะติดตามทรมวย
ทางลำบากยากแค้นในแดนดง

พระมุนีมีจิตคิดสังสาร
ให้ภูบาลค่อยคลายวายสังกาศ
เทวีเธอแฉะเข้ามาหา
แล้วฝากผ้ากับแหวนไว้แทนองค์
สุดแต่ท้าวไทประสงค์
โฉมยงรำพึงทุกสิ่งอัน

— ลิงเข้าไปหยิบแหวนและผ้ามาส่งให้พระฤๅษี —

— พระฤๅษีรับมาส่งให้พระสุชนพลางบอกว่า —

— เจริญ —

พระกัศสป — นิมหาบพิตร, นางมโนหรีได้ฝากผ้ากับพระธำมรงค์ไว้ แล้วตั้งว่า
ถ้ามหาบพิตรเสด็จผ่านมา ให้เอาตามาของเหล่านี้ถวาย

ร้องเพลงตระนาว

เมื่อนั้น
รับแหวนรับผ้าจากบดีย

พระสุชนวิโยคโศกศัลย์
ทรงธรรม์ช้อนทรงวงศัศ

— บัพพาทย์ทำเพลงโอด —

ร้องเพลงรำชาติ

ครนค้อยผ่อนคลายวายโคก

ที่วโยคแรมร้างมารศรี

จึงเผยมธุรสว่าที่

ถามพระมุนีนักรม

— เจริจา —

พระสุธน — ข้าแต่พระมุนี, เมื่อมโนหรรษาเทวเธอแฉะเข้ามาหา แล้วฝากผ้ากับ
พระจามรงคนไว้ให้หม่อมฉันนี้ เธอได้รำพันถึงความไว้อย่างไรบ้าง
เจ้าข้า

พระกัศป — ดังไวยัถยาวหลายอย่างมหาบพิตร

พระสุธน — อย่างไรบ้างเจ้าข้า

พระกัศป — เธอตั้งให้พูดว่า หากเธอเคยมีโทษผิดคิดล่วงเกินอย่างใด ขอพระองค์
จงโปรดอภัยให้แก่นางด้วย และขอให้ข้ามาช่วยห้ามปรามมหาบพิตร
ว่าอย่าได้ทรงรำพึงคิดและติดตามนางไปเลย เพราะทางที่จะผ่านไปนั้น
เป็นแดนทฤกษณาร เป็นถิ่นสถานเค็มไปด้วยภยันตรายที่สุด มิใช่ชีวิต
ที่มนุษย์ผู้เดินดินจะผ่านเข้าไป ขอให้มหาบพิตรเสด็จกลับไป ทรงแสวง
หาความดำรงอายุ ครอบครองนครบัญชาของพระองค์สืบไป

พระสุธน — หม่อมฉันได้ตั้งใจเด็ดเดี่ยวมาแล้วว่าจะติดตามไปจนประสพพบแม่
มโนหรรษา หรือจนกว่าชีวิตจะหาไม่

พระกัศป — นางมโนหรรษาเธอตั้งไว้ว่า เมื่อเดินทางผ่านพ้นแดนมนุษย์ไปแล้ว พระองค์
จะเสด็จถึงป่าไม้มืดทมิฬมีพิษและไม่มีพิษ แม้พระองค์ทรงหิวโหยก็อย่า
เพื่อทรงเก็บกิน จงนำเอาวานรนั้นเป็นเพื่อนเดินทางไปด้วย หากอยาก
เสวยผลไม้อันใด จงให้วานรของกินดูก่อน ถ้าวานรกินได้ พระองค์

จึงเสวย, แล้วพระองค์ยังจะตั้งผจญกับภยันตรายร้ายกาจอีกหลายอย่าง
นางมโนห์ราจึงตั้งอาตมาไว้เป็นนักรบเป็นหนา ตั้งให้อาตมาห้ามมหาบพิตร
ไว้ ว่าขออย่าได้ตั้งคั่นคั่นคิดตามไปให้ลำบากยากพระวรกายเลย

ร้องเพลงสองไม้

เมื่อนั้น

ยินคำพระมุนีรำพัน
มุ่งมาแต่กดับมือเปล่า
ถึงตายไว้อย่างให้ลือชา
กรรมคาถาภัยวิสัย
มิวแต่ทุกข์ร้อนอ่อนเพลีย
อันสัตว์ร้ายภัยพาดในพงป่า
ถึงทุกข์ยากในไพรเป็นกำยกอง

องค์พระสุชนรังสรรค์
ทรงธรรมจึงกล่าววาจา
ใครเล่าจะนิยมนับหน้า
ได้ชื่อว่ามาตายด้วยตามเมื่อย
มิได้ก็ยอมมิได้
ดูจะเฉยแข็งชายที่หมายปอง
ไม่ร้ายกว่าพาดภัยในบ้านช่อง
ไม่ทุกข์เท่าจากน้องมโนห์รา

— ปิพาทยรับ —

ร้องเพลงโยนดาบขึ้นเดียว

พระมุนีมัจฉคคิการุณย์
โปรดปรานขับออกมรรคา

ช่วยบอกทางสร้างบุญเกิดเจ้าข้า
ให้ไกลคดตามคิดไปขัดขม

ร้องเพลงแขกไพรขึ้นเดียว

เมื่อนั้น

ช่วงเด็เด็ยหนักหนาน่านิยม
กตว่าจะไปไต่ยากลำบากลำบาก
ทั้งสัตว์ร้ายใช้ป่าจะยำ

พระมุนีชมเปาะว่าเหมาะสม
ซึ่งปรารมภ์กล่าวห้ามแต่เดิมที่
ระเหระหนยากไว้ในไพรศรี
อยู่บุรีเคยแต่สุขทุกทิวา

— ขัณฑ์เสภา —

แม่นจำนงจจริตจะคิดตาม	ไม่ห้ามปรามสุดแต่ปรารภนา
เมื่อผ่านพ้นพาดภัยในพนา	จะถึงบ่าคงดิบดับดิบไทด
มีหว่ายป่าหนาทึบเป็นพงชฎ	ไม่หัดถัดเตรกซอนสัญจรได้
ที่ชายป่าริมทางระหวางไพร	มีไม้ใหญ่สูงเยี่ยมเทียมเมฆา
ปวงปักษาโตกว่าคชสาร	อยู่มานานนอนบนต้นพฤกษา
จงบินบ้ายชันไปนอนซ่อนกายา	แอบแทรกขนดุกุณาให้พำจร
จะบินถึงเขาใหญ่ชื่อไกรลาส	ถิ่นนิवासมนโห้รำนวดดม
แม่นประด่งค้งเด็คจกศอตร	เขาฉนวนรณเป็นเพื่อนดำเนินไพร

ร้องเพลงแขกอะหวัง

เมื่อนั้น	พระสุธนนิศำเฉดยไซ
ดูจได้มโนให้รายาใจ	มาแนบทรงวงภูวไนยฉับพลัน
จึงตรัสแก่พระสัทธา	ซึ่งโปรดแจ้งมรรคาให้ผายผัน
ข้าขอขอบคุณพระนักรรรม	พระคุณอนันต์สุดพรรณนา

ร้องเพลงร่ายนอก

ตรัสแล้วกราบดาพระนักรพรต	ออกจากอาศรมบทชายป่า
พระมุนีตามชมรรคา	แล้วทูลดากดับหัตถ์ยังกุฎี

— เจริจา —

— ปี่พาทย์ทำเพลงต่อयरूप — พระสุธนกับวานรลงมาเวท็ล่าง —

— ปิดม่าน —

ตอน ๒ ป่าลึก

สมมติเป็นเวลาบ่ายคล้อย

—เปิดม่าน—

—ในป่าลึก มีต้นไม้ใหญ่บ้าง จะมีนกบ้างก็ได้—

ร้องเพลงต่อयरूप

เมื่อนั้น	องค์พระสุธนหม่นหมองศรี
ติดตามมโนหรรณาร	ภีมมิได้พักวรกาย
ทั้งไศกทั้งตะเหี้ยทั้งเตี้ยใจ	ทั้งอาลัยรำพึงถึงโฉมฉาย
น้อยจิตปมชีวิตจะวางวาย	พุ่มพ่ายชดนาโคกาดัย

ร้องเพลงต่อयरूपชั้นเดียว

แล้วคิดแค้นปโรหิตริษยา	จะแกด้งฆ่านงดักษณีให้ตักษัย
แต่รงทยุบิตรงคณฺทรวงชัย	จับทราวม้วยดวงเฒ่าบุนายัญ
น้อยหรือมันเฆมเอบก่าเรบจิต	กูจะผดายุชีวิตให้อาตัญญ
แล้วข่มจิตคิดเห็นเป็นทางธรรม	แม่นข่มมันจะมีเวรสนองไป

— บัพพาทย์ทำเพลงม้าย่อง —

— ทำเสียงนกร้อง —

ร้องเพลงม้าย่อง

แว่วเสียงบัณฑารวร้อง	เมเมื่อจิตคิดว่าน้องรำไห้
เมียงมองตามกิ่งมิ่งไม้	แอบพ้ออยู่เฝ้าเฝ้ามาดัย

— บัพพาทย์รับ —

— พระสุธนเดินร้องเรียกไปพลางว่า —

“มโนหร่าๆ มโนหร่ายอดรักของพี่”

- พระสุธนเดินไปร้องเรียกไปแล้วชวนกายฟูบลง —
- คับไฟมืด—เปิดฉากผ่าน—เป็นป่ามืดต้นไม้—
- ทำไฟสาดสีแดงสมมติเป็นเวลาเย็นตะวันยอแสง —
- พระสุธนก้อย ๆ พยุงกายลุกขึ้น —

ร้องเพลงร้ายชาติตรี ๓

พระเดี๋ยงโดยเดี้ยวในดงดอน	มีวานรเป็นเพื่อนในไพรดำนท
ต้นคั่นดงแดนแดนกันดาร	ภูบาดหิวโหยโรยแรง
พระเหลียวซ้ายแลขวาวารสาร	ทินกรจะคว้นดัดดัดดัด
ทั่วไพรพฤษภูปี่ดัดดีดัด	หวาดระแวงหวั่นองค์ทรงไค้

— บัฟาททำเพลงแขกโอด —

- พระสุธนไปหยิบผลไม้จะเสวย ลึงแย่งมาดมแล้วขว้างทิ้งไป —
- ลึงคว่ำผลไม้มากิน พระสุธนแย่งหยิบเสวย —

ร้องเพลงตะนาวแปลง

โอ้อ่านิจจาตัวเรา	โศกเซลาหลงโหลไม่ควรที่
มาดุ่มหลงด้วยเดห์หิอัสศรี	ได้ทุกข์พ้นที่จะรำพัน
จากบิทรมารดาประชาราษฎร์	ห่างญาติห่างไกลไอศวรรย์
จะทนทุกข์ทรมานไปนานครัน	ถ้วนเจ็ดเดือนเจ็ดวันอีกเจ็ดปี

ร้องเพลงร้ายชาติตรี

แล้วหวนนึกมานะหฤทัย	จะตามไปกว่าจะพบมารศรี
ตามคำซึ่งพระมน	พาที่บอกทางให้ไค้คดดา

— บัฟาททำเพลงเชิด —

— บิดม่าน —
จบจากที่ ๔

ฉากที่ ๕ ห้องพระโรง นครไกรลาศ

สมมติเป็นเวลากลางวัน ห่างจากฉากที่ ๔ ราว ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน

— ท้าวทุมราช กับ พระมเหสี ประทับราชอาสน์ —

— นางกนิษฐพระราชธิดาทั้ง ๖ และ นางกนิษฐข้าหลวงมอญเฝ้าอยู่ทางหนึ่ง —

— มีกนิษฐเสนาเฝ้าตามตำแหน่ง —

— บัณฑิตทำเพลงสารถิ —

เปิดม่าน

ร้องเพลงสารถิ

เมื่อนั้น

ครอบครองไกรลาศพารา

ท่านท้าวทุมราชนาถา

มีธิดาเจ็ดองค์ทรงกราม

ร้องเพลงร่ายชาติ

แต่อนงค์องค์น้อยมโนहरา

กตัญญูมาสู่พวรากี่ช้านาน

เพื่อชำระอินทรียบริสุทธิ

จะถ้วนครบกกำหนดหิมตราคิน

ต้องจากเฝ้าพงศานาดังดารา

ให้ทำการโศกตรงปลงมดทิน

กำจัดกตินด้ามมนุษย์ให้สุดสิ้น

ตามระเบียบแบบแต่หรืออย่างไร

— เจริจา —

ท้าวทุมราช — เออ พระน้องนาง คงแต่มีโนहरาถูกรอเรากลับมาจากเมืองมนุษย์ ให้
เขาจัดแจงทำพิธีตั้งถันนักษัตรตั้งมดทินให้สิ้นด้ามมนุษย์ ก็ช้านาน

แล้ว บานันจะเสร็จพิธีหรือยังไม่รู้

มเหสี — พิธีตั้งถันนักษัตรประเพณีนั้น ดูเหมือนมีกำหนดถึง ๗ ปี ๗ เดือน กับ
๗ วัน ไม่ใช่หรือเพคะ

- ท้าวทุมราช — ถูกแล้ว แต่ว่าคงแต่ให้เขาเริ่มทำพิธีมานานแล้วหนา
- มเหสี — จะครบกำหนดหรือยังก็ไม่รู้เลย หม่อมฉันก็ไม่ได้คอยนับวันไว้ด้วย (หันมาทางพระธิดา) เออแม่หนู จำได้ไหม มโนหรือน้องของเจ้าเข้าพิธีตรงชำระล้างมนุษย์ครบกำหนดหรือยัง
- พระธิดา ๑ — เอ ยังไงก็ไม่ทราบเกล้าฯเลยพะคะ แต่หม่อมฉันเข้าใจว่าน่าจะครบแล้วถึงไม่ครบก็เกือบไปทีเดียว
- พระธิดา ๒ — พุทโธ เจ้าพี่ก็มีแต่คาดคะเนอยู่อย่างนั้นเอง
- พระธิดา ๑ — ข้าฯ ก็พี่จำไม่ได้จริง ๆ นี่นา
- พระธิดา ๒ — เมื่อจำไม่ได้ก็พูดว่าจำไม่ได้ซิพะคะ ทำไมจึงต้องพูดว่า เข้าใจว่าเป็นอย่างนั้น เข้าใจว่าเป็นอย่างนั้น แล้วพระบิดาพระมารดาจะได้ประโยชน์อะไร
- พระธิดา ๑ — แล้วเธอดูจะ จำได้ไหมละ ว่าครบหรือยัง
- พระธิดา ๒ — หม่อมฉันจำได้ซิพะคะ
- มเหสี — เออ ๆ หนูจำได้กับออกมาซิดู ไม่ต้องเกี่ยงกัน ครบหรือยังดู
- พระธิดา ๒ — เมื่อน้องมโนหรืมาถึง พระบิดาไม่ยอมให้เข้าเฝ้า จนกว่าจะได้ทำพิธีตรงชำระล้างมนุษย์ให้เสร็จเสียก่อน เพราะฉะนั้น วันรุ่งขึ้นจากวันนั้น น้องมโนหรืก็ได้เริ่มเข้าพิธีตรงชำระล้าง ณ โรงราชพิธี
- พระธิดา ๑ — นี่ พระบิดาพระมารดาท่านไม่ได้มีพระประสงค์จะทรงทราบรายละเอียดอย่างไรหรอก ไม่ต้องบรรยายก็ได้ ท่านอยากจะทรงทราบว่าเวลานี้จะน้องมโนหรืเข้าพิธีครบกำหนดหรือยัง
- ท้าวทุมราช — หญิงใหญ่ อย่าไปขัดคองน้องซิ
- พระธิดา ๑ — ก็น้ำท่วมทุ่งเปลา ๆ นี่พะคะ ขอดว่าจำได้กับออกมาซิ ว่าครบหรือยังทำไมจะต้องมาจรรไนพิธีรดองให้ฟังด้วย

มเหสี — ข้างเถะ การจกจำอะไรได้ละเอี้ยดถอยนะเป็นของดีแล้ว เออ แล้ว
ครบกำหนด ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน หรือยังละลูก

พระธิดา ๒ — ครบแล้วเพคะ ครบวันนัดที่ทีเดียว

— บัพพาทย์ทำเพลงกล่อมনারีขึ้นเดี๋ยวเบาๆ

— นางมโนห์รากับพี่เลี้ยงออกเวทีล่าง —

ท้าวทุมราช — ครบแล้วจริงๆ หรือลูก

พระธิดา ๒ — จริงเพคะ

มเหสี — ถ้ายังนี้ ก็ให้หนึ่งเด็กๆ ไปตามชนมาเฝ้าพระบิดาเดี๋ยวนี้เถะ

พระธิดา ๓ — ไม่ต้องตามหอรอกเพคะ นั้นแน่ น้องมโนห์รามานันแล้วละเพคะ

— พระธิดาทุกองค์ต่างชี้ให้ท้าวทุมราชกับสเหล็ดดู ด้วยความดีใจ —

ร้องเพลงกล่อมনারีขึ้นเดี๋ยว

เมื่อนั้น

มโนห์รามาถึงพระโรงใหญ่

ตรงเข้าเฝ้าองค์พระทรงชัย

กราบบาทภูวไนยแล้วไศกา

— บัพพาทย์ทำเพลงโอดเอม —

ร้องเพลงร่ายนอก

เมื่อนั้น

องค์ท้าวทุมราชนาถา

ทรงพระมเหสีศรีไศกา

ยืนค้ำปรีดาเป็นพันไป

(ทอด) ต่างเข้าเฝ้าโคมตระโคมทอด

— แอ้งกันทอด —

— เจริญ —

มเหสี — ลูกรักของแม่ ว้าย ทูตกระหม่อมนี้แหละ ถอยออกไปหน่อยซิเพคะ
หม่อมฉันจะทอดลูกของหม่อมฉัน

ท้าวทุมราช — แล้วกัน ก็ฉันจะทอดลูกของฉันเหมือนกันนี่นา น้องก็ถอยออกไป
หน่อยซิ

มเหสี — ไม่ถอยเพคะ ทูตกระหม่อมนี้จะถอยไป

ท้าวทุมราช — ฉันก็ไม่ถอย ฉันจะทอดลูกของฉัน

มเหสี — หม่อมฉันก็จะทอดนี้เพคะ

ท้าวทุมราช — ฉันจะทอด

มเหสี — หม่อมฉันจะทอด

ท้าวทุมราช — ฉันจะทอด (เถียงสลับกันไปพอสมควร)

ร้องเพลงร่ายนอก (ต่อ)

ต่างเข้าเฝ้าโถมดระโถมกอด

โอ้เจ้ายอดชีวิตพิศมัย

จงกรพระธิดายาใจ

ให้ทราวมวยขนนงบัลลังก์ทอง

พลางครัดซักใช้ไต่ถาม

ข้อความแต่ต้นที่หมั่นหมอง

ตั้งแต่ถูกพรานไพรใช้บังคับขยี้

ลูกรักต้องยากเข็ญถึงเช่นไร

— เจริญ —

ท้าวทุมราช — เออ ลูกรักของพ่อ

มเหสี — ลูกรักของแม่

ท้าวทุมราช — แล้วกัน เขาจะพูดเอาเรื่องเขาราวนะ

มเหสี — ก็ลูกรักของหม่อมฉันเหมือนกันนี่เพคะ

ท้าวทุมราช — เอาละ ๆ ลูกรักของพ่อและแม่

มเหสี — ของแม่และพ่อซิเพคะ

ท้าวทุมราษ — พุทโธ่ คิดเด็กคิดน้อยจุจกิจจริง เอาๆ ดูรักของแม่และพ่อ ดูจงเด้าให้
พ่อฟังคู้หรือลูก ว่าตั้งแต่ถูกพรานเขาเอาบ่วงนาคคล้องเจ้าแล้ว เจ้า
ต้องได้รับทุกขุทรมานประการใดบ้าง แล้วได้ไปอยู่กับใครในเมืองมนุษย์

มเหสี — เออๆ เด้าไปซิลูก เด้าให้พระบิดาฟัง แม่ถามพวกพี่ๆ ก็ไม่ได้ความ
รู้แต่ว่าถูกระงับพรานเขาเอาบ่วงคล้องไปเท่านั้น

— ขอสัเพลงหุ่นกระบอ —

มโนห์รา — ลูกได้รับความลำบากมากเพะ ตอนที่พรานจับหม่อมฉันได้ และพี่ๆ นั้น
มาหมดฉัน โอ ใจลูกแทบจะขาดทีเดียวเพะ

ร้องเพลงหุ่นกระบอ

เมื่อพรานป่าคล้องข้าด้วยบ่วงนาค	แดนชยาดเจ็บช้ำลงว่าให้
ยังแต่เห็นพวกพื้บินหนีไป	ดวงหทัยบีบว่าจะขาดรอน
พรานบังคับขู่เข็ญเป็นที่สุด	กระซางนุดากไปไม่หยุดหย่อน
จวบจนถึงปัญจาตพระนคร	พบโอรสภรรยานามสุธน
พรานป่านำข้าเข้าถวายน	จึงค่อยคลายขุ่นข้องที่หมองหม่น
ยุพราชรักใคร่ไม่กมล	เทิดถกตข้านเป็นชายา

— เจรจา —

ท้าวทุมราษ — อ้อ นี่ไปได้มนุษย์เป็นสามีด้วยหรือ

มเหสี — พระสามีของลูกเป็นกษัตริย์หรือลูก ด้วยไหมลูกมโนห์รา

ร้องเพลงหุ่นกระบอ (ต่อ)

พระสุธนเป็นบุรุษสุดประเสริฐ	นำจิตเด็กซื้อด้วยเงินหา
มันส์มัครักลูกผูกอุรา	พระองค์เป็นภรรยาคู่เคียง

— เจริญ —

ท้าวทุมราช— ะๆ ะๆ ยังจะมอดอดอ้างความดีของผัวให้ข้าฟัง ถ้าเขารักเจ้าจริงอย่างนั้น
ทำไมเจ้าจึงต้องหนีเขามาด้วยละ ว่าแต่เขาขับไล่ได้หัวมานะซี

มเหสี — เออๆ ทำไมไม่ดูจึงต้องจากเขามาเสียละดูๆ เจ้าให้แม่พึ่งหนอยซีดูๆ

ร้องเพลงหุ่นกระบอ (ต่อ)

บังเอิญมีบุโรหิตริษยา	อุบายทูตราชาบดคีรี
ให้ล้ามี่ของข้าไปราว	ปราบไพรที่บุกรุกพารา
ระหว่างที่ทรงชัยออกไปรบ	บุโรหิตคิดตลบทำลายข้า
กราบทูตภูเรศเกศประชา	ว่าชะตาพระองค์ร้ายถึงวายชนม์
ต้องเอาข้าบุชายัญจะพลันหาย	พระภักดาเยื่อคำคามนุสนธิ์
ข้าจึงต้องถ่ายเทด้วยเล่ห์กล	จรวดหินคืบมาเวียงชัย

— เจริญ —

ท้าวทุมราช— ะๆ ะๆ ไปโทษบุโรหิต มโนหรรษา เขามั่นใจจนไม่รู้ว่ำนั่นคืออุบาย
ของผัวเจ้านั่นเอง เขาต้องรู้กันทั้งนั้นแหละ ไม่ยั้งนี้ใครเขาจะกล้าทำแก่
ชายาพระยุพราชได้ ผัวเจ้านั่นก็คนตลบตะแลงเช่นเดียวกัน ยังจะมีไปหลง
รักเขาอีก

มโนหรรษา — โอ้ พระบิดา พระสุชนเป็นคนดีจริงๆ นะเพคะ คงไม่เป็นดังรับตั้งหรือ
เพคะ เธอเป็นกษัตริย์โดยสมบูรณ์ทีเดียว เธอมีความซื่อสัตย์ มีความเพียร
มีความกล้าหาญชาญชัย พร้อมบริบูรณ์ทีเดียวเพคะ

ท้าวทุมราช— นี่ๆ ะๆ หยุคพรรณนาความดีของผัวเจ้าเสียที่เกิดขึ้น

ร้องเพลงถึงโลก

เมื่อนั้น

น้อยหรือมโนหรรษาใจ
ถ้าผัวเจ้าจริงจังทุกสิ่งสรรพ
แต่เขาดับนอนใจไม่รับรด
หากว่าเขาไม่จิตพิศวาด
จะยอมเชื่อว่าสุชนเป็นคนดี

ทุมราชฟังสารแสนหมั่นได้
ช่างหลงใหลภักดีชาวมนุษย์
คงบากบันตามคิดไม่คิดหยุด
ยังจะยุดถือว่าเป็นสามี
แล้วสามีารถตามหามาถึงนี้
กอบพิชชีวิทำให้ดังใจจง

— บัพพาทย์รับเบา ๆ —

— เจริญในเพลง —

ท้าวทุมราช— ถ้าผัวของเจ้าจริงจัง รักเจ้าจริง ๆ เขาจะต้องคิดตามเจ้ามาจนถึงนี้ ถ้าเขา
ตามเจ้ามาจนถึงที่นี่ได้ นั่นแหละ ข้าจึงจะเชื่อว่าเป็นคนดี และยินดีที่จะยก
เจ้าให้โดยปราศจากความรังเกียจใด ๆ

มโนหรรษา — ไหน พระบิดารับสั่งว่ายังในะเพคะ

ท้าวทุมราช— ถ้าหากว่าผัวของเจ้ารักเจ้าจริง เป็นคนดีมีความสามารถจริง ก็จะต้องตาม
มาได้ถึงที่นี่

มโนหรรษา — แล้วถ้าพระสุชนเสด็จมาถึงที่นี่ได้จริงนะเพคะ

ท้าวทุมราช— พ่อจะยกเจ้าให้ และแต่งงานให้อย่างมโหฬารทีเดียว

มโนหรรษา — จริงหรือเพคะ

ท้าวทุมราช— จริงซี้

ร้องเพลงลมหวล

เมื่อนั้น

กราบกัมบังคมบาทพิตรงค์

มโนหรรษาชื่นชมสมประสงค์

โฉมยงกราบทูลมุติกา

— บัพพาทย์รับต่อไปเบา ๆ —

— พุด —

มโนหรี — เวदानพระสุชนได้ค้นเดิน ระหกระเหินเผ่าคงข้ามพงป่า
ด้วยอุตุดำห์พยายามคิดตามมา บรรดถึงพาราของเรานี้
ถ้าแม่โปรดประทานวโรกาส ให้เข้ามาเฝ้าบาทบดค์ศรี
จะทูลเชิญให้เธอจรถี มายังที่ห้องพระโรงรจนา

ท้าวทุมราช — เป็นความจริงหรือเจ้าทักถ้าวอ้าง ข้าคิดเห็นเป็นทางข้ามมุดา

มโนหรี — ถ้าหากเห็นจขอถวายดวงชีวา

ท้าวทุมราช — ไปตามมาไวไวให้เห็นกัน

มโนหรี — (หันมาสั่งนางข้าหลวง) นี่หล่อนไปทูลเชิญพระสุชนมาที่ไป ชายหนุ่มที่
นั่งรออยู่ที่พระถานใกล้ ๆ กับโรงพิธีที่ฉันอาบน้ำชำระกายนะ ทูลว่าพระบิดา
รับสั่งให้เข้ามาเฝ้า

นางข้าหลวง — เพคะ

— นางข้าหลวงคลานเข้าโรง — บัพพาทย์หยุด —

มเหสี — นี่ ถูกมโนหรี ที่ถูกทูลพระบิดาว่าดำมีของเจ้ามานี่นะ เป็นความจริง
หรือถูก

มโนหรี — จจริงเพคะพระมารดา ถ้าไม่จริงจะถูกดำทุตรับรองอย่างไรได้

มเหสี — (พูดกับมโนหรี) ถ้าเขาตามมาถึงนี้ได้จริงอย่างถูกว่า ก็นับว่าเขาเก่งถาก
แถมมีบุญญาธิการมากทีเดียว.....

— บัพพาทย์ทำเพลงการะเวก —

— มโนหรีไปนั่งรวมหมู่กับพี่สาว —

(พูดกับท้าวทุมราช) เพราะหนทางที่จะมานั้น เต็มไปด้วยอันตรายนานา
ประการ ยากที่มนุษย์ใดจะเดินทางรอดพ้นมาถึงได้

ท้าวทุมราช — แດ้นเห็นว่ เหตุทงเรื่อง ชักไซ้เข้ากัฟุดของดั่งเรี่ย ๆ ไป มนุษย์ที่
ไหนจะมาถึงเมืองเราได้

— พระสุธนกับนางข้าหลวงเดินออกมา —

ร้องเพลงการะเวก

เมื่อน	พระสุธนปรีดีเปรมเกษมสันต์
เข้ามากราบทมมัยมคค	ดององค์ทรงธรรมมัยมค

ร้องเพลงขอมกล่อมลูกช่นเดียว

เมื่อน	องค์ท้าวทุมราชเรืองศรี
เห็นบุรุษแรกวันสุนทร	เข้ามาอัญชฎัญไย
นหรือพระสุธนายพรา	ข้างองอาจงามดั่งจะหาไหน
ที่เคยกวีถรรพ์ดับไป	ต้นทนายปราศรัยด้วยไมตรี

— เจริญ —

ท้าวทุมราช — พ่อคนหรือทชชว่าสุธน

สุธน — พระย่ะคะ ข้าพทเจ้ารู้ดีกปดิมบิตเหลือเกิน ที่ได้มีโอกาสดมาเฝ้าใต้ฝ่าพระบาท

มเหสี — อู๊ย พุดจากก็อ่อนหวานไพเราะ ผิดพรรณดองดอง หน้าตาถึงดงามกระจุ้ม
กระจุ้ม ฮี ๆ ๆ

ท้าวทุมราช — พระน้อง อย่าแสดงให้มากนัก เขาจะหาว่าเห่อลูกเขย (หันมาทวง
พระสุธน) นเแนะพ่อสุธน ที่เธออุตดำให้เดินทางมาจนถึงเมืองเรานี้ เธอ
มีความประดงค์อย่างไร

สุธน — พระอาชญาพิพันเกล้า ข้าพทเจ้าเข้าใจว่า ใต้ฝ่าพระบาททงจะทรงทราบ
จากแม่มนโหรีแล้ว ว่าเมื่อนางตกไปอยู่ในเมืองมนุษย์นั้น ได้ไปเป็นชายา

ร้องเพลงขวัญอ่อน

บารเมศรปภกเถด้าเกศ
 มไคมยอกยอนซอนนกด

— พด —
ย

แต่พอกลับบทราบนอนดัง
จรดตื้นการบุชายัญ
บมจะววยช้พมววยด้วยไศกคดีย
มิได้หวนพริ้งภยถววยปราณ
กำดังกอบพิชังรงดนาน
อริษฐานได้หม้อวารีมา

ร้องเพลงขวัญอ่อน (ต่อ)

แหวนกัณฑ์มคธันตังปรรณนา
จทรามไต้บาทาฬารุดี

ร้องเพลงร่ายนอก

เมื่อนั้น	องค์ท้าวทুমราชเรืองศรี
ดัดบเร่องถกถนอมถกคด	ภูมิจึงตรัสตอบไป
เห็นหทัยเธอแฉ้วพ่อสุชน	มักมดรักภริยาข้าเพียงไหน
แต่ใคร่ดองให้แท้น้ำแกใจ	ว่ายังจำชายาได้ไม่คดางแคง

— ท้าวทুমราชลงมาจากเตียง —

(ทอด) จงพินิจพิศดูหมู่วริดา

มโนหรัคนไหนบอกให้แจ้ง

— เจริจา —

ท้าวทুমราช— เขาตะ เป็นอันว่าเราเชื่อเธอ ว่ามีความรักในมโนหรัาถูกสาวของเราอย่าง
มั่นคง แต่เราใคร่จะทอดดองให้เห็นประจักษ์ดังกลอย่างหนึ่งว่าเธอได้เป็นสามี
ของมโนหรัจริงตามคำที่เดาามาหรือไม่

สุชน — พระองค์จะโปรดให้ทอดดองด้วยวิธีใดพะย่ะค่ะ

ท้าวทুমราช— อันลูกสาวทั้งเจ็ดคนของเรา^๕ มีรูปร่างหน้าตา ตลอดจนทรวดทรงเหมือน
กันไม่มีผิดดกนิตเดียว เราจะให้เธอเลือกดู ว่าคนไหนเป็นมโนหรัภริยา
ของเธอ ถ้าเธอกับมโนหรัเป็นสามีภริยากันจริง ก็ย่อมจะต้องจำได้
(สุชนมองดู ๗ นางด้วยความงงงวย) ยังไง เธอจะเลือกได้ถูกต้องไหม

สุชน — ที่จริงพระราชธิดาทั้ง ๗ นั้น มีรูปร่างลักษณะเหมือนกันจนยากที่จะจำได้ว่า
ใครเป็นใคร แต่เมื่อความดีจริงของข้าพุทธเจ้ามีอยู่ ก็ยินดีที่จะทอดดอง
เลือกดูตามพระราชประสงค์

— ท้าวทুমราชกลับขึ้นนั่งเตียงตามเดิม —

ร้องเพลงร่ายนอก (ต่อ)

จงพิณพิศทุหมุริดา	มโนให้ราคนไหนบอกให้แจ้ง
ถ้าเด็กถูกทรมามวยไม่ระแวง	เราจะแต่งพิธีการงานวิวาท
แล้วครัดตั้งเจ็ดธิดาผู้ยาใจ	ให้ออกไปยืนเคียงรายเรียงหน้า
ทั้งเจ็ดนางบังคมคัถวันทนา	ออกมาตามพระราชโองการ

— เจ็ดนางออกมายืนเรียงแถว —

— บัพพาทย์ทำเพลงเวศุกรรม —

ร้องเพลงเวศุกรรม

เมื่อนั้น	พระธรรมาภิบาลจิตอธิษฐาน
ขอทุกสิ่งดั่งไว้ในพรพกาธ	จงบันดาลเด็กได้มโนให้รา

— ร้องเพลงร่ายชาตรี —

ว่าพดางทางพิณพิศทุ	ในหมู่พระบุตรไถ่เนหา
ดั่งเกิดทุกสิ่งดั่งรพด้วยบุญญา	เด็กหายอดพหุคุณุหทัย

— บัพพาทย์ทำเพลงราชด —

— พระสุธนจับคู่กับพระราชธิดาราชดคงทีละคน แล้วพระธิดาด้วงล้อม —

— พระสุธนร่ำอยู่กลางวง —

ร้องเพลงชาตรีตลง

เหตือบเห็นชำมวงคองน้อย	ด้อมก้อยนางหนึ่งจึงจำได้
คว่ากรนงรามทรมามวย	พาไปเฝ้าองค์พระภุช

— บัพพาทย์รับ —

— พระสุธนร่ำคู่กับมโนให้ราพาไปเฝ้าท้าวทุมราช —

— หมู่ระบำกนิณรากินนร้ออกเวทีล่างทั้ง ๒ ข้าง —

— ปิดม่านหน้าเวที —

ร้องเพลงไกรลาสสำเร็จ

พวกเรา ถ้วนชาวไกรลาสศรี รื่นเริงฤดี เกษมสุขศรีสวัสดิ์โมตร

ขอว่าร้ายกริดกรายฝ่ายพื่อน ให้ฉันทร ทศนาตุชารมณ

ร่วมเริงดำราญ ะรินชั้นบานในงานฉลอง

กล่าวคำทำนอง ให้สดุดประดานเคียงประดม

ตามประเพณี ในก่อนกาดโบราณนิยม

ขอเชิญชม ภิรมย์รื่นดำเริงฤทัย

ชาวไกรลาส มาดหวังคงใจ

อวยพรให้ วิโรจน์รุ่งรวานันต์

— เปิดม่านหน้าเวที มีหมู่ระบำ —

แวดล้อมพร้อมหน้า เหล่ากนิษฐาและกนิษฐ

หมู่พญาวาสุกรี อีกครุฑาและคนขรรพ

เหล่าเทพธิดา โสภาดาวณีย์ เทพไท่ทฤษณ อสูรกุมภันท์วิทยาร

— เปิดม่านชั้น ๒ ระบำเวทีล่างเข้า —

ผู้มกุณธรรม ประจำคนเป็นคนดี ซื่อตรงคงที่ ไม่ผันแปรเที่ยงแท้แน่นอน

บากบั่นมั่นคง มิตติยอหย่อน เทพช่วยอวยพร และขวัญสัตว์เดรัจฉานเจิญชัย

— เปิดม่านชั้น ๓ —

ให้ฉันดีเกษมสุข ห้างภัยไกลทุกชั้นวันตรา

ผู้ผยองปองร้าย จงแพ้พ่ายมลายไป

ดังที่ประสงค์ ขอจงเสร็จใจได้

เกียรติระบือดังไกล ทรัพย์สินเงินทองเนื่องนองเทอญ.

— ปิดม่าน —

จบเรื่อง

* บทและทำนอง ของ มนตรี ตราโมท แต่งใหม่

หนังสือความรู้ทางนาฏศิลป์ และ คุริยางคศิลป์

๑. ดุจปีบัตรละครเรื่องต่าง ๆ (บางเรื่องหมด)	เล่มละ ๓.๐๐ บาท
๒. บทละครตอนคอนพระอภัยมณีพบนางตะเวง	เล่มละ ๓.๐๐ บาท
๓. บทละครเรื่องสุวรรณหงส์	เล่มละ ๓.๐๐ บาท
๔. บทละครเรื่องอิเหนา	เล่มละ ๓.๐๐ บาท
๕. บทโขน — ชุด — หนุมานอาสา	เล่มละ ๓.๐๐ บาท
๖. บทโขน — ชุด — ลี้ดาอุยไฟและปราบบรรลัยกัลป์	เล่มละ ๓.๐๐ บาท
๗. บทละครตอนคอนพลายเพชรพลายบัวออกศึก	เล่มละ ๓.๐๐ บาท
๘. โขนสำหรับประชาชน	เล่มละ ๕.๐๐ บาท
๙. เครื่องแต่งตัวโขนละคร	เล่มละ ๕.๐๐ บาท
๑๐. โขนภาคต้น ว่าด้วยตำนานและทฤษฎี	เล่มละ ๑๐.๐๐ บาท
๑๑. คำราโหว่ครู โขน ละคร	เล่มละ ๑๐.๐๐ บาท
๑๒. ศิลปินแห่งละครไทย	เล่มละ ๑๐.๐๐ บาท
๑๓. ดัชนีลักษณะหัวโขน	เล่มละ ๑๕.๐๐ บาท
๑๔. งานลึงค์ศิลป์	เล่มละ ๒๐.๐๐ บาท
๑๕. ดิบบังเรื่องอุปรากร	เล่มละ ๒๐.๐๐ บาท
๑๖. การละครของไทย	เล่มละ ๒๐.๐๐ บาท
๑๗. อุปกรณ์ร่วมเกียรติ	เล่มละ ๒๐.๐๐ บาท
๑๘. คนตรีสำหรับประชาชน (ฉบับรวมเขียนเล่ม)	เล่มละ ๓๐.๐๐ บาท
๑๙. อธิบายนาฏศิลป์ไทย (มีภาพมาก)	เล่มละ ๔๐.๐๐ บาท
๒๐. { ภาพลายเส้นท่ารำแม่บท Pictorial Figures depicting Basic Postures of Thai Dancing	เล่มละ ๕.๐๐ บาท
๒๑. The Khon (Masked Play)	เล่มละ ๓๐.๐๐ บาท
๒๒. Thai Music	เล่มละ ๓๐.๐๐ บาท
๒๓. The Preliminary Course of Training in Thai Theatrical Art	เล่มละ ๑๕.๐๐ บาท
๒๔. Classical Siamese Theatre	เล่มละ ๑๐๐.๐๐ บาท

เชิญเรียกซื้อได้จากเจ้าหน้าที่ ณ โรงละครศิลปากร